

Iz historije Višegrada u srednjem vijeku

Apstrakt: Srednjovjekovni Višegrad sastojao se iz dva dijela, utvrđenog grada (utvrde) i podgrada, odnosno otvorenog gradskog naselja koje je u izvorima označeno imenom Podvišegrad. Uz polaznu osnovu koju nam pružaju dosadašnja historiografska ostvarenja, te izvorne podatke crpljene iz grada koja se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku u radu je analiziran prije svega privredni razvoj Višegrada u srednjem vijeku, odnosno njegovog podgrada.

Ključne riječi: Višegrad, Podvišegrad, srednji vijek, Dubrovnik, kreditna trgovina, karavanska trgovina

Abstract: Medieval Višegrad consisted of two parts, the fortification and the town beneath it which was an open urban settlement referred to in sources as Podvišegrad (Sub-Višegrad). With the base provided by previous historical research, and primary sources from the Dubrovnik State Archives, this paper analyzes the economic development of Višegrad in the Middle Ages, i.e. its suburb.

Key words: Višegrad, Podvišegrad, Middle Ages, Dubrovnik, credit trade, caravan trade

Višegrad se nalazi u istočnoj Bosni i pripada Gornjodrinskoj regiji. Ova regija predstavlja planinsko-kotlinsko područje ispresijecano tokovima rijeke Drine i njenih pritoka između kojih se prostire brdsko-brežuljkasti teren. Dolina rijeke Drine čini demografsku i ekonomsku okosnicu ove teritorije na kojoj je nastalo i razvilo se urbano središte. Srednjovjekovni utvrđeni grad Višegrad bio je smješten na klisurama iznad desne obale rijeke Drine, gdje se i danas naziru njegovi ostaci. Jedno od rijetkih proširenja uz tok Drine nalazi se u neposrednoj blizini ove utvrde, što je bila osnova za nastanak karavanske stanice. O samom nastanku naselja i pojava urbanog života ne raspoložemo potrebnim informacijama. Iako je otkriveno da je postanak starijeg datuma, prvo spominjanje Višegrada u do sada pronađenim pisanim izvorima datira u prvoj polovini XV stoljeća, kada grad već ima i svoje podgrade. U knjigama zaduženja Državnog arhiva u Dubrovniku 30. oktobra 1427. godine zabilježen je ugovor o zaduživanju Radivoja Mikojevića, za kojeg je naznačeno da je iz Podvišegrada.¹ Pokazalo se da je ovaj datum jedan od najvažnijih u historiji srednjovjekovnog

¹ “Ego Radiuoi Michoeuich de Poduisegrad...” Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), Deb. Not, XIV, 152v (30.10.1427). Kurtović 2017, 116.

Višegrada, jer od tada Višegrad, kao i njegovo podgrađe srećemo više puta u dubrovačkim izvorima. Najveći broj informacija odnosi se na zaduživanja višegradskih trgovaca, a vrlo važne informacije daju nam i dokumenti o karavanskoj trgovini koja se odvijala preko Višegrada.

Najznajavniji izvori za proučavanje srednjovjekovnog Višegrada pohranjeni su u Državnom arhivu u Dubrovniku u sveskama serija *Debita Notariae*, *Diversa Notariae* i *Diversa Cancellariae*.² Iako je većina izvornih podataka bila poznata ranijim istraživačima društveno-ekonomskih odnosa na ovom području, o Višegradu nije napisan zaseban historiografski rad. Takva vrsta presjeka potrebna je radi daljnjih istraživanja. O historiji Višegrada od prahistorije pa do savremenog doba pisao je svojevremeno Aziz Resulbegović-Defterdarević. Riječ je o već zastarjeloj literaturi koja ne daje zasluženi prostor srednjovjekovnoj historiji ovog grada, jer autor nije imao na raspolaganju potrebne izvorne podatke.³ Pored natuknica u općim djelima kao što su enciklopedije i leksikoni,⁴ Višegrad je bio tretiran u okviru drugih studija i radova u onoj mjeri koliko je njihov tematski okvir takvo što dozvoljavao. Najviše prostora Višegrad je dobio u djelima Desanke Kovačević-Kojić, koja se dominantno bavila privredom i uopće historijom gradskih naselja srednjovjekovne Bosne.⁵ Pavo Živković je u knjizi posvećenoj ekonomsko-socijalnim promjenama u bosanskom srednjovjekovnom društvu pratio i privredni razvoj Višegrada izdvojivši nekoliko najpoznatijih trgovaca iz ovog naselja.⁶ Važno polazište u izučavanju historije srednjovjekovnog Višegrada čini rad o karavanskoj trgovini Mihaila Dinića,⁷ kao i literatura o putnim komunikacijama u srednjovjekovnoj Bosni gdje su autori Konstantin Jireček i Gavro Škrivanić.⁸ U novije vrijeme objavljeni su radovi koji tretiraju dva odvojena problema vezana za Višegrad. Prvi među njima je pristup lingviste Aleksandra Lome, koji raspravlja o imenu grada Višegrada,⁹ dok je, s druge strane, Esad Kurtović detaljnom analizom izvornih podataka, kao i literature koja upućuje na traženi datum, u svom radu stavio tačku na raspravu o pitanju prvog spomena

² Najveći dio neobjavljene izvorne građe ustupio nam je prof. dr. Esad Kurtović, te mu se ovim putem iskreno zahvaljujemo.

³ Knjiga počinje predstavljanjem materijalnih ostataka iz starije historije višegradskog kraja, koja se uglavnom oslanja na rad Stratimirovića (Čačić-Babić 1891, 283-293). O historiji srednjovjekovnog Višegrada gotovo da nema riječi, jer za Aziza Resulbegovića-Defterdarevića "istorija Višegrada počinje sa velikim mostom na Drini". Petrović-Babić 1999, 95. (Prvo izdanje 1935. godine). Novijeg datuma je knjiga Milana Kodže o srednjovjekovnom Višegradu. Međutim, riječ je o knjizi bez naučnog aparata namijenjenoj široj publici. Kodža 2003.

⁴ Anđelić 1988, 108. "Višegrad", *Opća enciklopedija*, VIII, 1982, 538. Petrović-Babić 2010, 73-74.

⁵ Kovačević 1961. Petrović-Babić 1978.

⁶ Živković 1986.

⁷ Petrović-Babić 2003, 687-710.

⁸ Jireček 1951. Ковачевич 1974.

⁹ Petrović-Babić 2003, 529-540.

Višegrada u dubrova kim izvorima.¹⁰ Oslanjajući se na rezultate dosadašnje historiografije, na ovom mjestu smo pokušali prikazati sfere života srednjovjekovnog Višegrada u onim segmentima za koje nam podatke pružaju postojeći izvori.

* * *

Šire podru je oko Višegrada bilo je nastanjeno od najstarijih vremena, o emu svjedo e ostaci materijalne kulture bronzanog i željeznog doba te anti kog razdoblja,¹¹ ali dokumentirani urbani život na ovom mjestu zapo inje u kasnom srednjem vijeku. Višegradski kraj je bio u sastavu srednjovjekovne Bosanske države,¹² sve do osmanskih osvajanja najvjerojatnije 1462. godine.¹³ Izvorni podaci pokazuju da je despot Đura Branković u jednom momentu 1449. godine imao kontrolu nad Višegradom, jer je uvodio izvjesne promjene u gradu. Nedostatak više izvora navodi na zaklju ak da je njegov uticaj u Višegradu bio kratkog trajanja.¹⁴ Višegrad i njegova šira okolina bili su u sastavu teritorija pod kontrolom bosanske velikaške porodice Pavlovića. Oni su najvjerojatnije zaslužni za izgradnju utvr enog dijela Višegrada koji se nalazio na nešto uzdignutijem mjestu u odnosu na prostor na kojem se razvio privredni dio naselja, a koji je poslužio kao osnova za nastanak modernog grada.

¹⁰ Kurtović 2016a, 99-117.

¹¹ U dva navrata 1966. godine vršena su arheološka istraživanja na podru ju naselja Mušići u neposrednoj blizini Višegrada. Otkriveni materijalni ostaci (dvije rimske *villae rusticae*, malo svetište, dio rimskog puta, zemunice iz kasne antike, nekoliko primjera rimskog novca) svjedo e da je ovo podru je bilo naseljeno u rimskom periodu i od samih po etaka dolaska Slavena na ove prostore (ostaci ranoslavenskog naselja: kolibe, zemunice, keramika). remošnik 1970, 45-117. Još nekoliko manjih nalaza svjedo e o naseljenosti ovog podru ja od prahistorije. Naime, bez opsežnijih arheoloških istraživanja evidentirano je nekoliko prahistorijskih tumula iz bronzanog i željeznog doba, te nekoliko ravnih grobova sa urnama. *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*, I 1988, 77. *Isto*, III, 99, 101, 107. Vrlo zna ajan nalaz iz kasnog bronzanog ili po etka željeznog doba je "Stijena pod pismom" u naselju Žlijeb, sa stilizovanim ljudskim likovima, svastikom i drugim znakovima koji su urezani u živu stijenu. C a B 1891, 286. *Arheološki leksikon*, III, 1988, 106. Više spomenika (stela sa predstavom lova, ostaci naselja, gra evina, opeke, nadgrobni spomenici, ostava srebrenih fibula, rozete, žensko poprsje, bronzana zdjela, rimski bakreni nov ići) iz rimskog doba prona eni su u okolnim naseljima. Prilikom gradnje ceste kod Višegrada prona eno je i 11 bronzanih rimskih nov ića iz IV stoljeća. *Arheološki leksikon*, I, 1988, 104, 134-135. *Isto*, III, 93, 94, 98, 100, 108.

¹² Bosanska vlast na podru ju Višegrada u srednjem vijeku nije bila tema posebnih historiografskih polemika. Gotovo je općeprihvaćena teza da je bosanski ban Tvrtko I ovim prostorima zavladao po etkom 70-ih godina XIV stoljeća u borbi sa srpskim velikašem Nikolom Altomanovićem. H 1955, 32. K B 1964, 134-135. B A B - 1978, 42. Me utim, u izvorima kojima raspolazemo teško je naći potvrdu za ovakvu tezu.

¹³ Šabanović 1959, 37.

¹⁴ Dedić 2017, 142, 280. Jire ek je ak izrazio sumnju da je možda rije o nekom drugom gradu istog imena, što je teško dokazati. Jire ek 1951, 300.

Ostaci jedne od kula utvrđenog grada i danas su podsjetnik na mjesto gdje se nalazio srednjovjekovni utvrđeni grad.

Do momenta kada se Višegrad spominje sa svojim razvijenim podgrađem imamo izvornu prazninu koja onemogućava rekonstrukciju nastanka grada. Ono što se sa sigurnošću može tvrditi jeste da su važnu ulogu, možda i presudnu, u nastanku ovog grada imale putne komunikacije koje su povezivale primorje, te južni i središnji dio srednjovjekovne Bosne sa istočnom Bosnom, kao i susjednim zemljama.¹⁵ Dva važna karavanska puta prolazila su kroz Višegrad. Jedan je išao iz Vrhbosne, preko Glasinca i Rogatice u Višegrad, te nastavljao preko Dobruna u dolinu rijeke Lim.¹⁶ Ovim putem, koji su u potpunosti kontrolisali Pavlovići, svojevremeno je putovao i Benedikt Kuripešić,¹⁷ u čijem se djelu sa uvaog grafički prikaz Višegrada.¹⁸ Drugi, poznatiji i frekventniji put koji je išao kroz Višegrad povezivao je Dubrovnik i unutrašnjost Balkana. Put koji je vodio iz Dubrovnika u Bosnu u izvorima se označava kao *via Bosne* ili *via Drine* jer je izlazio na Drinu, a kako je prolazio važnim gradskim i trgovačkim centrima Trebinjem i Fočom, također je označavan kao *via Trebigne* i *via Coze*. Između Trebinja i Foče put je prolazio kroz Bileću, Cernicu, Gacko i Tjentište, zatim je iz Foče išao preko Ustikoline u Goražde. Iz Goražda se put granao u više pravaca, a jedan od njih vodio je u Višegrad i dalje prema Srebrenici i Zvorniku, važnim rudarskim oblastima koje su i diktirale pravce i izgradnju mreže puteva.¹⁹

O važnosti ovih puteva svjedoče i običajni toponimi. Naime, u blizini Višegrada nalaze se naselja Gornje i Donje Vardište. Imena naselja najvjerovatnije vuku korijen iz riječi *vardati*, što znači uvati, a pretpostavka je da su se na mjestu današnjih naselja nalazile straže koje su čuvale važne putne komunikacije.²⁰ Vrlo je vjerovatno da je iz istih namjera nastao i utvrđeni grad Višegrad, ispod kojeg se vremenom razvio privredni dio grada. Naime, strateški položaj utvrđenog grada imao je pogled na uski drinski kanjon kojim je prolazio karavanski put iz pravca Goražda u vrlo važan privredni centar Srebrenicu.

¹⁵ К ВАН 1974, 24.

¹⁶ Isto, 125.

¹⁷ Humanista Benedikt Kuripešić (rođen u Štajerskoj), kao tumač latinskog jezika bio je dio poslanstva kojeg je ugarski kralj Ferdinand I poslao u Carigrad 1530. godine sa zadatkom da kod sultana Sulejmana II isposluje povlačenje osmanske vojske iz Ugarske. Iako glavni cilj poslanstva nije ostvaren, zahvaljujući ovom putu (preko Hrvatske, Bosne, Srbije, Bugarske i Rumunije) i bilješkama koje je vodio Benedikt Kuripešić za vrijeme putovanja nastao je važan putopis i ujedno najstariji putopis kroz Bosnu za vrijeme osmanske vladavine. Kuripešić 1950, 3-4.

¹⁸ Isto, 24-26.

¹⁹ К ВАН 1974, 50.

²⁰ Isto, 38.

Slika br. 1. Višegrad, grafi ki prikaz preuzet iz Kuripešićevog putopisa iz 1530. godine

Porijeklo imena grada pak ostalo je do danas nerazriješeno. Složenica *Višegrad*, sastavljena od prefiksa *viši* i rije i *grad*, sasvim sigurno je slavenskog porijekla, i ova-
kav naziv gradova prisutan je na širem podru ju koje naseljavaju Slaveni.²¹ Me u-
tim, s obzirom na zna enje, postavlja se pitanje kako je grad dobio ime. Najnoviji
pogled na ovo pitanje dao je Aleksandar Loma, koji smatra da zbog prefiksa *viši*, koji
je ustvari komparativ pridjeva, nizvodno od Višegrada treba tražiti zna ajniji grad
sa starijom historijom u odnosu na iji bi položaj Višegrad bio *viši*.²² injenica da
nije utvr eno postojanje takvog grada njegovu teoriju ini neuvjerljivom. Po svemu
suděci, Višegrad je, kao i svi ostali poznati gradovi istog naziva na podru ju koje
naseljavaju Slaveni, dobio ime na osnovu svog odnosa prema rijeci iznad ije je obale
sagra en. U bosanskom slu aju to je rijeka Drina i to u blizini ušća Rzava u Drinu.

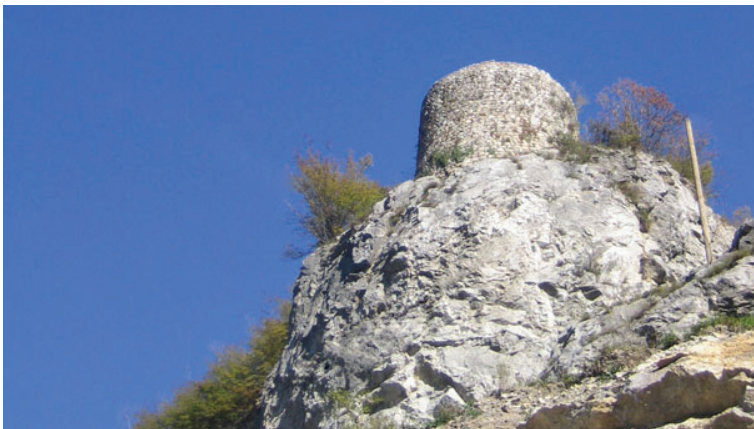
* * *

Starijoj historiji Višegrada pripadaju materijalni ostaci, ija arheološka verifika-
cija još nije potpuna. Srednjovjekovni grad Višegrad sastojao se iz dva dijela. Prvi,

²¹ Npr. Višegrad na Dunavu u Ma arskoj ili Višegrad na Vtavi u eškoj.

²² a 2003, 529-540.

stariji dio nalazio se na nešto više uzdignutom mjestu, jer mu je primarna uloga bila odbrambenog karaktera, o čemu svjedoče bedemi i zidine. Nažalost, arheološka istraživanja srednjovjekovnog utvrđenog grada Višegrada nisu sistematski urađena. Izgled grada može se naslutiti na osnovu skromnih ostataka, ali za detaljniji opis nepoželjna su arheološka iskopavanja stručnih timova. ²³ Dr. Stratimirović je 1891. godine dao opis ostataka grada, koji su u njegovo doba bili vidljiviji nego je to slučaj danas. Ostaci jedne od dvije naspramne kule, koliko ih je grad imao, kružne su osnove ("na okruglac"), debljina zida je oko 1,9 m sa unutrašnjim promjerom prostora oko 3,75 m. Visina tadašnjih ostataka kule iznosila je oko 8 m, što je ustvari bio samo donji sprat u koji nije bilo moguće ući jer je bio zatrpan (kao i danas). Stratimirović je još uvijek mogao vidjeti ostatke plafona, odnosno drvene podnice,²³ te druge zidine koje jasno ukazuju na povezanost sa gornjim gradom, odnosno drugom kulom.²⁴ Stratimirovićevim podacima Husref Redžić u knjizi o srednjovjekovnim gradovima u Bosni i Hercegovini dodaje da su ostaci kule prečnika oko 7,55 m, te da je površina gradom okružena zidovima bila oko 150x100 m.²⁵

Slika br. 2. Višegrad, By Branegvd - C B H A , CC BY-SA 4.0
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=38135618> (11.2.2018)

²³ Danas je situacija slična. U donji dio kule, jedini koji je odolio vremenu, nemoguće je ući, dok se na gornji dio može popeti, a izgleda kao platforma. Ostaci Višegradske kule bili su inspiracija za nastanak predanja o tome kako je kula pripadala ²⁴ Erzelezu-Aliji ili Kraljeviću Marku zavisno od pripovjedača, međutim nijedna priča nema potvrdu u historijskim izvorima.

²⁴ Čačić B 1891, 283-284. Utvrđene gradove srednjovjekovne Bosne teško je klasificirati po obliku s obzirom da su maksimalno prilagođeni terenu, pa je svaki od njih imao svoju posebnost, odnosno različite tlocrte, ali po mjestu nastanka svi pripadaju tipu brdskog utvrđenja. Izdužena, ovalna osnova sa dvije naspramne okrugle kule Višegradske utvrde svrstava u grupu utvrda istih ili sličnih karakteristika, kao što su Dobor kod Modriče, Sopotnica kod Goražda i dr. Čačić B 1995, 37-38.

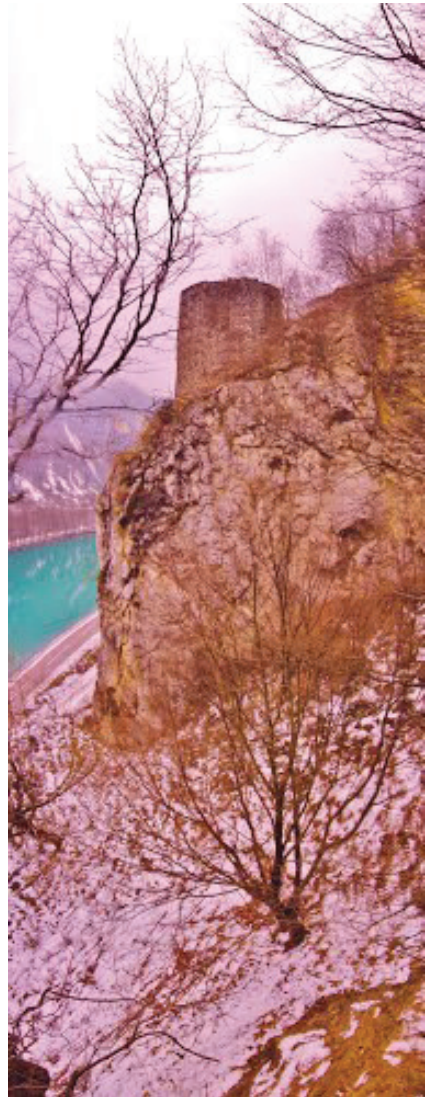
²⁵ Redžić 2009, 216. Up. Čačić B 2003, 97-98.

Nastanak višegradske utvrde nemoguće je precizno datirati. Izgradnja kula kružne osnove pripada periodu razvijene gotike, pa bi se na osnovu toga nastanak Višegradske utvrde mogla približno datirati u drugu polovinu XIV ili prvu polovinu XV stoljeća.²⁶ S obzirom da je već u prvim decenijama XV stoljeća Višegrad imao razvijeno podgra e realnija bi bila pretpostavka da je utvr eni dio grada nastao nešto ranije, tj. u drugoj polovini XIV stoljeća.

U jednom dijelu utvr enog grada vjerovatno je bilo stalnih stanovnika koji su bili vezani za vršenje primarne uloge grada. Nerijetko su se u ovakvim utvr enjima nalazili i dvorovi banova, kraljeva ili istaknutih velikaša. Kada je rije o Višegradu, ne postoje ni materijalni ni pisani dokazi o postojanju takvog dvora. Možda zato što su vlastela Pavlovići, koji su gospodarili ovim podru jem, imali svoj poznati dvor u obližnjem Bor u. S obzirom da u gradu nije bilo stambenih i poslovnih objekata trgovaca i zanatlija izvan zidina formiralo se podgra e kao prateći privredni dio grada.²⁷

Zahvaljujući prirodnim uslovima, brdsko-planinskom reljefu koji je uslovio nastanak pašnjaka, livada i šuma, kao i plodnom površinskom sloju zemlje u dolini rijeke Drine i njenih pritoka, te pogodnim klimatskim uslovima, stanovništvo višegradskog kraja bavilo se uglavnom sto arstvom i zemljoradnjom.²⁸ Me-

utim, dolina rijeke Drine pogodna je i za putne komunikacije, što je odredilo dalji razvoj višegradske privrede. Broj trgovaca i karavana koji su prolazili ovim krajem povećavao se vremenom, te je u neposrednoj blizini višegradske tvr ave nastala karavanska stanica, mjesto gdje se vršila smjena ponosnika, a i robe, što je u kona nici rezultiralo formiranjem trga poznatog kao Podvišegrad. Nastanak naziva podgra a gotovo je identi an u svim poznatim slu ajevima. Postojećem imenu grada u ijijoj se

Slika br. 3. Višegrad
(foto: Emil Medić)

²⁶ Up. B 1995, 43.

²⁷ An elić 1963, 187-188.

²⁸ Ba B - 1978, 42-43.

blizini formira podgra e dodaje se prefiks *pod*, ili *sub* u latinskoj verziji, pa je tako nastao i naziv Podvišeograd ili Sub/sotto Visegrad.²⁹ U izvorima nije prisutna dosljednost kada je u pitanju upotreba imena Podvišeograd. Vrlo esto se i za podgra e koristi ime Višeograd. To je razlog da i u našem radu imamo istu situaciju. Vo eni izvornim podacima, na pojedinim mjestima upotrebljavamo ime Višeograd iako raspoloživii podaci jasno ukazuju da je rije o privrednom dijelu grada, odnosno Podvišeogradu. Ova terminološka neujedna enost i dalje ostavlja mogućnost za dodatna istraživanja u smislu definiranja da li podgra e kao urbana cjelina ini integralni dio s tvr avom ili se radi o dva odvojena entiteta koja egzistiraju samostalno. Me utim, injenica je da su savremenici i podgra e smatrali Višeogradom.

Za Podvišeograd se u izvorima naj ešće koristi jedan uopćeni pojam *locus*.³⁰ Navedeni termin ima veoma široko zna enje. U osnovi zna i mjesto, a u dubrova kim izvorima koristi se kao oznaka za podgra a i otvorene trgoVe, za vrlo razvijene ekonomske centre, ali i za naselja i mjesta koja su manje poznata.³¹ Osnovno zanimanje stanovnika Podvišeograda bila je trgovina, a uz trgovce redovno idu i zanatlije, bez kojih je nemoguće zamisliti život u urbanoj sredini. Jedna usputna informacija govori o postojanju kova a u Višeogradu. Naime, u tužbi za plja ku i ubistvo Lazara Živkovića u Višeogradu, i to u vrijeme kad je “veliki Tur in” sultan Mehmed Fatih osvajao posjede Pavlovića i bosanskog kralja, optuženo je nekoliko ljudi iz Višeograda, a me u svjedocima bio je i Radoje Vukotić, kova iz Višeograda.³² Iako je višegradsko naselje relativno udaljeno od primorja, izvorni podaci pokazuju da su stanovnici Višeograda išli na rad u Dubrovnik, gdje su ostajali duži period. Po etkom 1450. godine zabilježen je ugovor na osnovu kojeg Milivoj Boljašinović ide kod Grgura Gruba evića na službu u trajanju od godinu dana. Za to vrijeme bila mu je obećana obuća i odjeća neophodna za rad, ali i naknada u iznosu od 14 perpera.³³

O lokalnoj upravi u Višeogradu, odnosno njegovom podgra u ne znamo mnogo. U izvorima se dva puta spominje višegradski knez, što upućuje na zaključak da je i Podvišeograd imao organizovanu upravu na elu sa knezom kao i ostala gradska naselja u srednjovjekovnoj Bosni. Prvo spominjanje višegradskog kneza zabilježeno je 1442, a drugo ujedno i posljednje 1449. godine. U oba slu aja rije je o šturim

²⁹ Isto, 135-141.

³⁰ “locum Vissegrad (Visegrad, Poduisegrad, Sub Visegrad, Vissigrad, Visograd)” DAD, Div. Canc, XLVII, 124 (14.5.1433); Isto, XLVIII, 35 (4.1.1434), 57v (9.2.1434), 70v (2.3.1434); Isto, XLIX, 194 (13.1.1436), 222 (14.2.1436), 250 (22.3.1436); Div. Not, XVIII, 42 (2.6.1433), 81 (4.8.1433), 95v (7.9.1433); Isto, XX, 279 (27.7.1436); Isto, XXI, 128v (8.4.1437).

³¹ Ба В - 1978, 141.

³² “... Radoe Voccotich faber de Vissegrad...” DAD, Lam. de foris, XXXVIII, 234v (23.4.1467). Kurtović 2014, 177.

³³ “Nicola Vlacotte conduxit et acordauit Miliuoy Bogliasinouich de Subtus Visegrad nomine Gregorii Grubazeuich pro uno anno...” DAD, Div. Canc. LXII, 9v (29.1.1450).

informacijama, bez imena knezova koji su se u tom momentu nalazili na terenu gradskog naselja. Gradski knezovi u Bosni uglavnom su bili Dubrovčani, ali ni to nije bilo obavezujuće. Za kneza je mogao biti izabran svaki pojedinac koji je bio sposoban i uspješan u svom poslu, te ugledan u sredini u kojoj je živio i radio. S obzirom da u Višegradu nije bilo dubrovačke kolonije, nije pogrešno pretpostaviti da je knez u Višegradu bio domaći čovjek koji je kao i knezovi u drugim gradovima bio posrednik između gradskog naselja i javne vlasti.³⁴ Osnovna funkcija knezova bila je pravne naravi, jer su bili dužni u sudstvu. Knez je istovremeno bio sudija i osoba koja vodi dokazni postupak, te na koncu izvršni organ koji sprovođa odluke suda. U prvom dokumentu o višegradskom knezu imamo apsurdnu situaciju gdje je knez, osoba koja je zadužena da štiti red i pravnu sigurnost, optužen za uzimanje mita i nepravedno sudjenje. Naime, Petko Stridanović je pred dubrovačkim sudom optužio svoga kompanjona Marka Pribisalića, zvanog Vratarić, jer mu nije vratio novac na šta se obavezao ugovorom. Umjesto toga Marko Pribisalić je podmitio višegradskog kneza, a novac zadržao za sebe. Iako je sami Petko bio priveden pred višegradskog kneza, ali on nije želio odgovarati, jer je smatrao da mu višegradski sud nije nadležan,³⁵ što može biti i argument za tvrdnju da višegradski knez nije bio Dubrovčanin.

Drugo pojavljivanje višegradskog kneza u izvorima vezano je za carine, ali spominjanje despota Đura Brankovića usmjerilo je izučavanje ovog podatka u smjeru pitanja vlasti nad Višegradom, koji je, čini se, za kratko vrijeme bio izdvojen ispod vlasti bosanskih vladara.³⁶ U vezi s ovim događajem otkrivena su tri dokumenta nastala u prvoj polovini 1449. godine u kojima se spominje neimenovani višegradski knez. Vijeće umoljenih je početkom februara donijelo odluku da se pisma napišu i pošalju despotu, višegradskom knezu, kao i trgovcima u Višegradu.³⁷ Zatim je Malo vijeće izabralo trojicu plemića koji su trebali sastaviti navedena pisma,³⁸ nakon čega

³⁴ Kovačević-Kojić 1971, 333-345.

³⁵ DAD, Lam. de foris, XV, 199v (1.6.1442). Up. Kovačević-Kojić 1971, 342. Istog dana i Marko je podnio tužbu protiv Petka. Objašnjavajući uslove pod kojim je sklopljen posao između njih, Marko optužuje Petka za nepoštivanje dogovora. DAD, Lam. de foris, XV, 200 (1.6.1442).

³⁶ DAD, Lett. di Lev, XIV, 10 (12.3.1449). Nije isključena mogućnost da je despot Đura Branković svoju vlast proširio na Višegrad u vrijeme borbi sa bosanskim kraljem Tomašom oko Srebrenice 1448. godine. Međutim, kako je vlast nad Srebrenicom bila labilna, još više je i vlast nad Višegradom. Prvi i jedini spomen bilo kakvog uticaja vlasti despota na Višegrad je spomenuti dokument. *И В* 2006, 132. нал. 89.

³⁷ "Prima pars est de faciendis tres qui forment (tre) literas scribendam conich domini despot et unam alima scribendam comiti et mercatoribus de Visegrad." DAD, Cons. Rog, XI, 45v (27.2.1449).

³⁸ "Ser Georgius de Goze, ser Johannes And. Mart. de Volzo, ser Stephanus de Zamagno} ellecti fuerunt ad formandum literas scribendam conich, et aliam comiti et mercatoribus de Visegrad..." DAD, Cons. Min, XII, 57v (27.2.1449). *И В* 1997, 549. Nekoliko dana kasnije nailazimo na još jedan dokument koji bi mogao biti povezan sa naprijed iznesenim: "Prima pars est de firmando responsionem factam illis de Visegrat lectam in presenti consilio." DAD, Cons. Rog, XI, 53 (11.3.1449).

su 12. marta pisma i napisana.³⁹ U pismu se spominju mimohodne carine koje u Višegradu nisu postojale do tada, na šta su se dubrovački trgovci i žalili. U narednom periodu nema informacija o ovoj, ali ni o drugim carinama u Višegradu. Upravo zbog toga pretpostavljamo da je despot *Stjepan* pokušao uvesti carine u grad kojim je prolazio karavanski put, što bi mu donijelo izvanredne prihode, ali kako njegova vlast nije zaživjela u Višegradu, tako nisu ni carine.

Broj dubrovačkih trgovaca u Višegradu nije bio zanemariv, ali i pored toga nisu imali stalnog konzula koji bi ih predstavljao pred lokalnim vlastima, zastupao i štutio njihove interese, te na koncu vršio sudsku vlast nad njima.⁴⁰ Za svaki pojedinačni spor koji je nastao među dubrovačkim trgovcima birao se tzv. specijalni konzul. U rješavanju datih sporova konzulima su pomagale dvije osobe birane u svojstvu sudaca, a uživali su potpunu sudsku autonomiju. Birani su, prije svega, iz reda dubrovačkih plemića, ali u mjestima gdje nije bilo nastanjenih plemića konzul se birao iz reda uglednih građana. U svakom slučaju, konzul je morao biti Dubrovčanin ili barem imati dubrovačko građanstvo.⁴¹ Izabran sudski kolegij mogao je vršiti svoju dužnost u susjednim mjestima, a i njegovi članovi nisu morali nužno biti iz istoga mjesta.⁴²

Za rješavanje sporova na području Višegrada u poznata tri slučaja biran je specijalni konzul, i svaki put to su bili ugledni pojedinci sa dubrovačkim građanstvom čija se privredna djelatnost ne može dovesti u direktnu vezu s Višegradom. Prva dva slučaja su povezana. Moguće je da se radi o istom slučaju s obzirom da iz dokumenata iz kojih crpimo informaciju o izboru sudskog kolegija, a to su odluke Malog vijeća, ne saznajemo razlog spora, već samo suprotstavljene strane, a u oba slučaja riječ je o istim osobama. Šestog augusta 1440. godine Malo vijeće u Dubrovniku bira Sudski kolegij u sastavu: Radi Utvičić kao konzul, te Maroje Pavlušković i Ivan Slipčić kao suci, za pitanja spora koji je pokrenuo Jeronimo Jakobi protiv braće Petra i Bernaba Stanetića.⁴³ Već dva dana kasnije izabran je novi Sudski kolegij za rješavanje spora

³⁹ DAD, Lett. di Lev, XIV, 10 (12.3.1449). Up. Dedić 2017, 142.

⁴⁰ U važnijim privrednim centrima kao što je bila Srebrenica birani su stalni konzuli, ali dosadašnja istraživanja najviše podataka pružaju o specijalnim konzulima koji su birani za svaki pojedinačni slučaj. Ono što se sa sigurnošću može tvrditi jeste da se generalni konzul na nivou cijele Bosne, kao što je to bio slučaj, naprimjer, sa Srbijom, nikada nije birao. Kovačević 1961, 83. Mitić 1973, 33. *BA B - 2010, 17.*

⁴¹ Odlukom Velikog vijeća 17. decembra 1387. godine prvi put su doneseni propisi o dubrovačkim konzulima i njihovom radu, a vremenom su samo potvrđivani. Donesenim propisima utvrđeno je na izboru konzula, ovlaštenja i djelokrug njihovog rada. Krizman 1951, 142-145. Up. Kovačević 1961, 83-84.

⁴² O određenim odstupanjima od pravila prilikom izbora konzula i sudaca u Bosni vidjeti u: Kovačević 1961, 84. *BA B - 1978, 238-241.*

⁴³ "Radiz Utuizich consul, Maroe Paluschouich, Iuan Slietzich} iudices} electi fuerunt in Viesigrad aliter in Coza ad petitionem Jeronimi magistri Jacobi dela Schuola supra Petrum et Bernabam Stani Illich cum modis et condicionibus consuētis." DAD, Cons. Minus, VIII, 182 (6.8.1440). *H B 1997, 453.*

nastalog izme u osoba koje su navedene i u prethodnom slu aju. Novi kolegij inili su konzul Stjepan Nenković, te suci Marin Toma Zidilović i Ivan Slip ić.⁴⁴ Injenica da se radi o vrlo malom vremenskom razmaku izme u ove dvije odluke Malog vijeća navodi na zaklju ak da je u pitanju isti slu aj, a da je drugi kolegij biran jer su dva lana prethodno izabranog kolegija bila onemogućena iz nepoznatih razloga da u estvuju u rješavanju navedenog spora.

Sukobljene stranke o ito su djelovale na podru ju Višegrada. Jeronim Jakobi, a i optužena braća Stanetići i kasnije se spominju u Višegradu. Jeronimo je bio svjedok u sklapanju posla, odnosno društva izme u dvojice dubrova kih trgovaca u Višegradu, a Petar i Bernab su bili svjedoci u tužbama koje su ti isti Dubrov anij podnijeli jedan protiv drugoga zbog nepoštivanja sklopljenog ugovora.⁴⁵

Navedeni sudski kolegiji bili su sastavljeni od osoba koje su relativno dobro poznate, odnosno ešće spominjane u izvorima, a ija se djelatnost uglavnom veže za susjednu Fo u. Naime, za Radi a Utvi ića, koji je zahvaljujući svojoj uspješnoj trgovva koj djelatnosti stekao ugled i na koncu dubrova ko gra anstvo, sa sigurnošću se može tvrditi da je iz Fo e.⁴⁶ Od ostalih lanova navedenih sudskih kolegija za Maroja Pavluškovića i Ivana Slip ića se tako er može tvrditi su djelovali na podru ju Fo e.⁴⁷

Sredinom 1454. godine ponovo su birani konzul i dva suca za Višegrad zbog spora izme u Vlakuše Pelio ića i Radi a Bog inovića.⁴⁸ U ovom slu aju izabrani konzul pripadao je dubrova koj vlasteli, rodu Gundulić, a ostala dva lana su najvjerovatnije istaknuti dubrova ki gra ani. Teško je u potpunosti identificirati osobe koje su predstavljale sukobljene strane u ovom slu aju, ali izvor ne ostavlja mjesta za sumnju da je rije o stanovnicima Višegrada, odnosno njegovog podgra a. Radi Bog inović je

⁴⁴ “Stipan Nenchouich consul, Marinus Thome Zidilouich et Iuan Slipcich} iudices} electi fuerunt in Visigrad aut in Coza ad petitionem Jeronimi magistri Jacobi supra Petrum et Bernabam Stani cum modis et condicionibus consuetis.” DAD, Cons. Minus, VIII, 183 (8.8.1440). H B 1997, 453. Treći lan kolegija, odnosno drugi sudac najvjerovatnije je ista osoba u oba slu aja. Vrlo vjerovatno je rije o grešci u pisanju njegova prezimena *Sliepzych/Slipcich*.

⁴⁵ Već je naprijed spominjana tužba Petka Stradinovića protiv Mirka Pribisalića. U toj tužbi jedan od dvojice navedenih svjedoka bio je Petar Stanetić. DAD, Lam. de foris, XV, 199v (1.6.1442). Istog dana Marko je podnio tužbu protiv Petka. U toj tužbi navedeni su detalji sklapanja društva izme u njih, ijem su potpisivanju izme u ostalih prisustvovali Petar Stanetić i Jeronimo Jakobi, a me u svjedocima u samoj tužbi naveden je Bernab Stanetić. DAD, Lam. de foris, XV, 200 (1.6.1442). Ovo me usobno poklapanje pojedinaca u razli itim situacijama jasan je pokazatelj njihove priredne djelatnosti na podru ju Višegrada.

⁴⁶ Za Radi a Utvi ića dugo se smatralo da je Dubrov anin, a ustvari je domaći, fo anski trgovac, koji je stekao dubrova ko gra anstvo. Kurtović 2016b, 13-39.

⁴⁷ Kova ević 1961, 77.

⁴⁸ “Ser Nicola Be. de Gondolla, Iuanus Miotosseuich et Lazarius [prazan prostor]} electi fuerunt consules in Vissegrad ad petitionem Vlacusse Peliocich volentem uti jure suo contra Radiç Bochinouich cum modis, auctoritatis et libertatis consuetis” DAD, Cons. Minus, XIII, 210v (26.6.1454). H B 1997, 596.

uobičajeno ime i prezime u srednjem vijeku koje često susrećemo u izvorima, ali kada je u pitanju Višegrad, osim ovog podatka nedvosmisleno je ime Radića i Boginovića vezano za ovaj grad u više navrata. Dva puta bio je jamac Radaku Ranoviću, trgovcu iz Podvišegrada,⁴⁹ a krajem 1445. godine zbog izvjesnog duga tužio je Milina Okolića, također višegradskog trgovca.⁵⁰ Godine 1467. godine Radić se spominje kao mrtva osoba, a ovaj podatak je i najbolji pokazatelj da je riječ o Višegradaninu.⁵¹

Privredni dio Višegrada, odnosno njegovo podgrađe oživljavala je prisutnost dubrovačkih trgovaca kojih ipak nije bilo dovoljno za formiranje kolonije. To je osnova na kojoj zasnivamo pretpostavku da je višegradski knez bio domaćeg porijekla, što ne isključuje mogućnost da je imao dubrovačko građanstvo. U vezi s tim je i činjenica da se za sporove nastale među njima angažirao sudski kolegij sastavljen od stanovnika obližnjih dubrovačkih kolonija. U svim poznatim slučajevima to su bile osobe vezane za Foču.

Kreditna trgovina

Kreditna trgovina vrlo je zastupljen oblik poslovanja između Dubrovnika i njegovog zaleđa tokom srednjeg vijeka. Suštinu kreditnog poslovanja predstavljalo je zaduživanje trgovaca iz zaleđa u robi kod trgovaca u Dubrovniku, s tim da su zaduživanja gotovo uvijek prikazivana u novcu u kojem su krediti trebali biti vraćeni.⁵² Kada je riječ o višegradskim trgovcima i njihovom zaduživanju u Dubrovniku svi poznati ugovori potpisani su na osnovu navedenog principa. Međutim, pored ugovora o zaduživanju kao osnovnim izvorima za proučavanje kreditne trgovine postoje i drugi pokazatelji koji svjedoče da je trgovina tkaninama bila izuzetno razvijena u prvoj polovini XV stoljeća kad se višegradski trgovci zadužuju u Dubrovniku, pa je moguće zaključiti kako je tkanina bila najčešća vrsta robe koja je putem kreditnog zaduživanja dospijevala u Višegrad.⁵³

Privredni razvoj Višegrada, odnosno njegovog podgrađa najvjerojatnije počinje u drugoj polovini XIV stoljeća, kao i u ostalim gradovima istočne Bosne, ali značajniji uspon doživljava polovinom narednog stoljeća. Razlika između gradova u istočnoj Bosni i gradova iz drugih dijelova srednjovjekovne Bosne je osnova na kojoj su nastali. Dok su u centralnoj Bosni presudnu ulogu imali rudnici, to se ne može reći

⁴⁹ DAD, Deb. Not, XXII, 103 (28.4.1445); Kurtović 2017, 262. Div. Not, XXXI, 24v (28.2.1446).

⁵⁰ DAD, Lam. de foris, XIX, 274 (16.11.1445).

⁵¹ U jednoj tužbi protiv većeg broja Višegradana na spisku svjedoka nalazilo se ime Nikole, sina pokojnog Radića i Boginovića. "...Nicola filius condam Radić Bogcinouich..." DAD, Lam. de foris, XXXVIII, 234v (23.4.1467).

⁵² Voje 1976, 91-92.

⁵³ U prvoj polovini XV stoljeća dubrovačka manufaktura sukna proživljavala je svoje najintenzivnije razdoblje. Isto, 233.

za naselja u gornjem Podrinju. Od rudnika u blizini Višegrada jedino je aktivan bio Rudnik željeza u mjestu Sasi (danas Sase).⁵⁴ Već je istaknuto da je presudnu ulogu u nastanku i privrednom razvoju Višegrada imala mreža putnih komunikacija, odnosno karavanski putevi koji su prolazili kroz Višegrad. Privrednim razvojem Srebrenice, najbogatijeg rudnika na prostoru srednjovjekovne Bosne, oživjele su putne komunikacije koje su Podrinje vezivale za druge privredne centre, prije svega za Dubrovnik. Na tim putevima formirale su se karavanske stanice u kojima su mijenjani ponosnici, a koje su vremenom pretvorene u nove gradske sredine.⁵⁵

Stepen razvijenosti gradskih naselja ogledao se u intenzitetu poslovanja domaćih trgovaca kao i prisutnosti Dubrovana. U periodu od 1427. do 1463. godine u Višegradu je zabilježeno trinaest domaćih trgovaca, a ukupna zaduženja prelazila 1000 dukata. Drugi parametar – prisutnost Dubrovana nažalost ne pokazuje puno. Naprotiv, činjenica je da Dubrovani nemaju svoju stalnu koloniju u Višegradu, tu su se nalazili samo pojedinci, a to samo u prolazu ili privremeno zbog obavljanja određenog posla,⁵⁶ dok su za rješavanje njihovih sporova nastalih u Višegradu angažirani Dubrovani ili domaći ljudi sa dubrovačkim građanstvom iz susjednih mjesta gdje su postojale dubrovačke kolonije.⁵⁷ Međutim, osim Dubrovana koji su povremeno boravili u Višegradu, zabilježen je boravak i drugih stranaca. Sredinom 1440. godine spominje se Jeronimo Jakobi iz Ferare,⁵⁸ koji se našao u sporu zbog kojeg je formiran Sudski kolegij za Višegrad ili Foča.⁵⁹ Iste godine kod njega se zadužio trgovac iz Podborča u iznosu od 17 dukata i 18 perpera.⁶⁰ Njegovo pojavljivanje u dokumentima i dvije godine kasnije kao svjedoka u poslovima Dubrovana Petka Stradinovića i Marka Pribisalića jasni su pokazatelji njegovog poslovanja i dužeg

⁵⁴ BA B - 1978, 87.

⁵⁵ U izvorima se Srebrenica nikada ne spominje kao neposredni cilj karavana, već se do nje dolazilo u etapama. BA B - 2010, 23-24.

⁵⁶ U testamentu dubrovačkog trgovca Simka Tasovića, koji je u više navrata boravio u Srebrenici (1434-1440), spominje se njegov rođak Pavko Radojković, koji je očitito poslovno boravio duži period u Višegradu. "...e a Paocho Radoichouich parento mio sono in seda et in altre robe et in debito sotto Visegrad in le mane a deto Paocho perperri LX et de pun taze tre de argento..." DAD, Test. Not, XIII, 74 (20.10.1440). O Simku Tasoviću vidi: BA B - 2010, 222.

⁵⁷ Desanka Kovačević-Kojić navodi trojicu Dubrovana koji žive i rade u Foči, ali odlaze u Višegrad radi obavljanja poslova konzula, odnosno sudaca u sporovima između drugih Dubrovana. To su Radi Utvić, Maroje Pavlušević i Ivan Slipić. Kovačević 1961, 76-77. BA B - 1978, 108. Međutim, pored toga što je za Utvića utvrđeno da se radi o Fočaku sa dubrovačkim građanstvom (Kurtović 2016b), mišljenja smo da nijedan od njih nije išao u Višegrad da obavlja dužnosti vezane za rješavanje nastalih sukoba, već da su sukobljene strane dolazile kod njih u Foču.

⁵⁸ Pretpostavljamo da je riječ o sinu ljekara Jakoba iz Ferare, koji je liječio i bosanskog vojvodu San-

zadržavanja u Višegradu.⁶¹ Me utim, već naredne godine nalazimo informacije o njegovom boravku u Srebrenici.⁶²

U periodu od 1427. godine do pada Višegrada pod osmansku vlast, pa čak i u prvim godinama osmanske vlasti, u mogućnosti smo da pratimo zaduženja višegradskih trgovaca u Dubrovniku. U poređenju sa drugim gradskim sredinama istog karaktera iz istočne Bosne, možemo reći da ta zaduženja nisu naročito velika, ali su ipak vrlo intenzivna. Značajan broj trgovaca u relativno kratkom vremenskom periodu nalazimo u ulozi dužnika. Najaktivniji među njima bio je Milin Okolić, dok se Radivoj Bikojević izdvaja po nešto većem kapitalu kojim je raspolagao. U nastavku teksta donosimo imena trgovaca koji su bili porijeklom iz Višegrada, a ostali su zabilježeni kao dužnici izvjesnih Dubrovana.

Prvi poznati trgovac iz Podvišegrada bio je Radivoj Mikojević (*de Poduisegrad in Popče*),⁶³ koji se zadužuje kod dubrovačkog suknara Petra Pantele, inače omiljenog kreditora među trgovcima iz Višegrada i okoline.⁶⁴ Vrijednost zaduženja iznosila je 43 dukata, a tri mjeseca je bio rok do kada se dug trebao vratiti.⁶⁵ Iznos, kao i vremenski period zaduživanja predstavlja izvjesni prosjek među ukupnim zaduživanjima trgovaca iz Višegrada, ali spomenuti Radivoj nije istaknuti trgovac, jer sve informacije poznate o njemu svode se na ovaj dokument. Bez obzira na to, ostatak će upamćen u historiji Višegrada s obzirom na činjenicu da se uz njegovo ime veže prva vijest o Višegradu uopće. Naravno, sve ovo vrijedi ukoliko ga ne poistovjetimo sa Radivojem Bikojevićem, koji se u izvorima spominje od 1426. do 1433. godine. Postoji mogućnost da je riječ o istoj osobi i da je prezime pogrešno zapisano u

⁶¹ "...presentibus infrascriptis testibus, videlicet, Pierco Stanetigh et Iuanco qui fuit fantus ser Dragoe de Sorigo et Jachetta de Radolino et Hieronimo magistri Jacobi de Feraria." DAD, Lam. de foris, XV, 200 (1.6.1442). Kovačević 1961, 92. O prisutnosti Italijana u Bosni u kasnom srednjem vijeku pisala je Vojka Besarović. Rezultate svoga istraživanja sumirala je u tabelarnom prikazu boravka Italijana u Bosni po zanimanjima, ne isti ući posebno mjesto njihovog djelovanja. Od ukupno tri trgovca iz Ferare koje je Vojka Besarović registrirala u periodu od 1403. do 1467. godine jedan je sasvim sigurno Jeronim Jakobi, koji je neko vrijeme boravio i aktivno sudjelovao u privrednom životu višegradskog podgrada. Up. Kovačević 1985b, 141-147.

⁶² DAD, Cons. Minus, IX, 214 (18.11.1443). Kovačević 1997, 477. Up. Kovačević 1933, 67-68. Kovačević 1978, 233.

⁶³ *Popče* je najvjerojatnije bilo naselje u blizini Podvišegrada koje danas ne postoji. Tražeći isti ili barem sličan toponim u okolini današnjeg Višegrada, našli smo izvjesnu sličnost sa nazivom naselja Paočići, koje se nalazi nekoliko kilometara nizvodno od Višegrada. Me utim, to je nedovoljno za izvođenje ozbiljnijih pretpostavki o povezanosti ova dva toponima i davanju odgovora na pitanje gdje se srednjovjekovno naselje *Popče* nalazilo.

⁶⁴ U periodu od 1427. do 1433. godine zabilježeno je 13 zaduženja od strane osam trgovaca iz Višegrada kod Petra Pantele. Ukupan iznos zaduženja bio je 507 dukata, 14 perpera i 15 groša. O djelovanju Petra Pantele u Dubrovniku vidi: Kovačević 1970, 87-144.

⁶⁵ "...super me et omnia bona mea obligo me dare et soluere Petro Pantella ducatos auri quadraginta tres usque ad tres menses proxime futuros." DAD, Deb. Not, XIV, 152v (30.10.1427). Kurtović 2017, 116.

jednom dokumentu, ali je činjenica da je u Višegradu egzistiralo i prezime Mikojević.⁶⁶ Dakle, iako u izvorima imamo dva različita prezimena, što bi ukazivalo na dvije različite osobe, teza da je riječ o jednom prezimenu Bikojević, koje je u jednom dokumentu pogrešno napisano Mikojević, i dalje ostaje aktuelna.⁶⁷

Godinu dana nakon prvog pojavljivanja jednog trgovca iz Višegrada u dubrovačkim knjigama zaduženja javljaju se nova imena, novi trgovci koji su ostavili više informacija o svom poslovanju. Prvi među njima je Radoslav Radičević (1428-1429). U tri ugovora, prvi put zajedno sa bratom Vukoslavom Radičevićem, kojemu je ovo jedini spomen,⁶⁸ Radoslav se zadužio na ukupno 105 dukata, 12 perpera i 5 groša,⁶⁹ što ga svrstava među četiri višegradska trgovca čija su zaduživanja prelazila 100 dukata. Ukoliko se uzme u obzir da je riječ o samo tri ugovora, onda Radičević zauzima drugo mjesto po visini zaduživanja među svim poznatim višegradskim trgovcima. Njegov kreditor u sva tri ugovora bio je Petar Pantela, a u dva ugovora imao je i jamca višegradskog trgovca Radičevića Bikojevića, koji je po visini raspoloživog kapitala bio ispred njega. Inače je vlastita imovina trgovca bila garancija za uzeti kredit,⁷⁰ u suprotnom je trebao jamac koji bi garantovao da će posuđeni iznos biti vraćen.

U dokumentu iz februara 1426. godine uz ime Radičević Bikojević koji vraća izvješni dug stoji da je iz Podobruna.⁷¹ Navedena informacija bi ukazivala da se Radičević još puno prije dolaska u Višegrad bavio trgovinom, a razlozi prelaska iz Podobruna u Podvišegrad nalaze se u činjenici da je u privrednom smislu Podvišegrad bio znatno razvijeniji i pružao više poslovnih mogućnosti.⁷² U periodu od pet godina (1428-1433) Radičević je pet puta sklopio ugovor o zaduženju, uglavnom kod Petra Pantele. Vrijednost robe koju je zaduživao kretala se od 45 do 86 dukata (ukupno 266 dukata i 19 perpera u grošima, što je u prosjek oko 66,5 dukata po ugovoru), na relativno

⁶⁶ Radonja Mikojević iz Višegrada od 1471. do 1482. godine sklopio je čak 19 ugovora o zaduživanju. U jednom od ugovora nalazi se i njegov brat Ivko Mikojević. DAD, Deb. Not, XL, 6v (9.9.1471), 7 (9.9.1471), 87v (21.2.1472); Isto, XLII, 131v (16.2.1474); Isto, XLIII, 17v (2.9.1474), 18v (3.9.1474), 75 (7.12.1474), 150v (5.5.1475); Isto, XLIV, 53v (20.11.1475), 128v (11.4.1476); Isto, XLV, 29v (5.9.1476), 30 (6.9.1476); Isto, XLVI, 65v (14.10.1477); Isto, XLVII, 149 (24.8.1479); Isto, XLVIII, 11v (22.3.1480), 161v (9.11.1481); Isto, XLIX, 25v (4.10.1482). Izvori objavljeni u: Kurtović 2017, 357, 358, 364, 384, 391, 394, 397, 403, 407, 414, 415, 428, 454, 459, 467, 472.

⁶⁷ Up. Kurtović 2016a, 105.

⁶⁸ "Nos Vulchossaus Radizeuich et Radossaus Radičeuich fratres et socii] de Viscegrad..." DAD, Deb. Not, XIV, 215 (20.9.1428). Kurtović 2017, 124.

⁶⁹ DAD, Deb. Not, XIV, 215 (20.9.1428), 294 (18.5.1429), 361 (28.11.1429). Kurtović 2017, 124, 133, 140.

⁷⁰ Tzv. realni kredit, što znači da je dužnikova imovina dovoljna garancija. O ulozi jamca više: Voje 1976, 120-123.

⁷¹ "Cum hoc sit quod Radiuoy Bichoeuich de Pod Dobrun..." DAD, Deb. Not, XIV, 4v-5 (24.2.1426). Kurtović 2017, 93-94.

⁷² Bačkar 1978, 188. Živković 1986, 67.

kratak period, naj ešće do tri mjeseca.⁷³ Ugovori o kreditiranju uglavnom sadrže informacije o vrijednosti, ali ne i o vrsti robe koja je uzeta na kredit.⁷⁴ Jedan od ugovora koji je potpisao Radivoj in izuzetak, te se navodi vrsta robe, tj. tkanina, kao i njena vrijednost u novcu.⁷⁵ Pored ugovora o zaduživanju samo je na jednom mjestu zabilježeno vraćanje dijela duga. U novembru 1429. godine Radivoj je zadužio robu u vrijednosti od 86 dukata, što je bilo njegovo najviše zaduživanje, ujedno i najviše zaduživanje jednog višegradskog trgovca uopće. Nešto više od tri godine kasnije prokurator kreditora Pantele izjavljuje da je Radivoj vratio 40 dukata.⁷⁶ Radivoj je uživao izvjesni ugled i povjerenje me u Dubrov anima, na šta upućuje njegovo pojavljivanje kao jamca za druge trgovce, tako er iz Podvišegrada.⁷⁷

Radiša Stojaković iz Podvišegrada sklopio je osam ugovora u periodu od 1429. do 1435. godine.⁷⁸ Ukupan iznos zaduživanja prelazio je 160 dukata (157 dukata, 23 perpera i 8 groša), što ga ubraja u vodeće trgovce u Višegradu. Zaduzivao se kod Petra Pantele, te Rada a Ostojića, koji je tako er visoko na listi me u kreditorima višegradskih poslovnih ljudi.

U istom vremenskom periodu sa nešto manjim brojem zaduživanja, ali sli nim iznosima javlja se i Tvrdislav Radov ić iz Podvišegrada.⁷⁹ On se u prosjeku zaduživao na oko 22 dukata po ugovoru. Prva dva ugovora sklopio je u relativno kratkom periodu, sredinom 1429. i po etkom 1430. godine.⁸⁰ Pet godina nemamo izvornih podataka o njemu, a onda je 1435. godine potpisao dva ugovora. Ova dva posljednja poznata ugovora sklopio je u suradnji sa Radoslavom Miroslavićem, o kojem ne raspoložemo sa više informacija.⁸¹

⁷³ DAD, Deb. Not, XIV, 240 (20.11.1428) – dva ugovora, 294 (18.5.1429), 361 (28.11.1429); XVI, 51v (9.6.1433). Kurtović 2017, 127, 133, 140, 180.

⁷⁴ Više o ovome u: Voje 1976, 105-107.

⁷⁵ "Item obligo me dare et soluere eidem Petro ad dictum terminum pro certis pannis datis per ipsum quibusdam meis famulis yperperos decem nouem grossorum et in omnibus aliis presentis proxime." DAD, Deb. Not, XIV, 240 (20.11.1428). Kurtović 2017, 127. Up. Živković 1986, 67.

⁷⁶ "Jaxa Milloseuich procurator suprascripti Petri creditoris ut appareat de procuratorio in cancellaria 1429 adi 28 julii confessus fuit habuisse a dicto Radiuoy debitoris pro parte suprascripti debiti ducatos auri quadraginta. Renuntiando dicto nomine." DAD, Deb. Not, XIV, 361 (28.11.1429). Kurtović 2017, 140.

⁷⁷ Dva puta je bio jamac za Radoslava Radi evića i jednom za Milovca Lep inića. DAD, Deb. Not, XIV, 294 (18.5.1429), 361(28.11.1429). Kurtović 2017, 133, 140.

⁷⁸ DAD, Deb. Not, XIV, 285v (20.4.1429), 327 (30.8.1429); Isto, XV, 330 (12.2.1433); Isto, XVI, 50v (9.6.1433); Isto, XVII, 54 (14.2.1435) – dva ugovora, 54v (14.2.1435) – dva ugovora. Kurtović 2017, 133, 136, 177, 180, 192.

⁷⁹ U jednom ugovoru njegovo ime napisano je u nešto druga ijem obliku, ali bez sumnje rije je o istoj osobi. "...Tuerdissa Radouzc..." DAD, Deb. Not, XIV, 381 (17.2.1430). Kurtović 2017, 143.

⁸⁰ DAD, Deb. Not, XIV, 327v (30. 8.1429), 381 (17.2.1430). Kurtović 2017, 136, 143.

⁸¹ DAD, Deb. Not, XVII, 62 (25.2.1435) – dva ugovora. Kurtović 2017, 192.

Milin Radinović zvani Kozić prvi ugovor o zaduživanju sklopio je februara 1433. godine.⁸² U narednih dvanaest godina ne postoje izvorni pokazatelji o njegovom poslovanju, a onda je u dvije godine (1445. i 1446) sklopio još dva ugovora.⁸³ Ukupno se zadužio na 40 dukata. Broj ugovora, kao i visina zaduživanja pokazatelj su da ovaj trgovac suknom nije spadao u red istaknutijih višegradskih trgovaca.⁸⁴

Za razliku od Milina Radinovića, Milin Okolić je sklopio relativno dosta ugovora o zaduživanjima, mada ni njegova zaduživanja nisu bila naročito visoka. Milin je ustvari najzastupljeniji Višegradanin u izvorima. Prvi njegov spomen nalazimo u martu 1433. godine, kada je donesena odluka da mu se isplati šteta na račun voska koji mu je na zahtjev dubrovačkog vlastelina Jakoba Prodanelića nekad ranije oduzet.⁸⁵ Ovakvi slučajevi u kojima je oduzimanje trgovačke robe bosanskim trgovcima od strane Dubrovana izvršeno radi izmirenja nekih drugih dugova nisu bili rijetka pojava.⁸⁶ U sagledavanju djelatnosti višegradskih trgovaca ovaj podatak nam je važan jer ukazuje da se Milin bavio trgovinom voska i sigurno nije bio usamljen u toj trgovini, jer je vosak bio jedan od osnovnih proizvoda domaće privrede koji je bio izrazito zastupljen u trgovini s Dubrovnikom.⁸⁷ Milin je izgleda izvezio domaće proizvode na dubrovačko tržište, odakle je u Bosnu uvezio tkanine. Sačinjena je jedna odluka dubrovačkog Vijeća umoljenih kojom se Milinu dozvoljava da iz Dubrovnika izveze četiri tovara tkanine.⁸⁸

⁸² DAD, Deb. Not, XV, 330 (12.2.1433). Kurtović 2017, 177.

⁸³ DAD, Deb, Not, XXII, 102 (26.4.1445); Isto, XXXI, 118v (5.9.1446). Kurtović 2017, 262, 273.

⁸⁴ Da je trgovac tkaninama, dokazuje dokument iz maja 1447. godine, kada Milina Radinovića zajedno sa Vukašinom Pribisalićem iz Bora nalazimo u pregovorima oko izvoza tkanina iz Dubrovnika. DAD, Div. Canc, LX, 159v (20.5.1447).

⁸⁵ "Miletta Radisigh omni modo, via, iura et forma quibus melius et efficacius fieri potuit fecit finem, remissionem, quietationem, absolutionem et perpetuum pactum Radoe Radinouigh dicto Ocolicigh de Poduisegrad, promittens super se et omnia sua bona quod ipse Miletta nunquam petit aliquid ab ipso Radoe de omnibus rebus, mercantiis et omnibus et actionibus quas ab omni preterito tempore usque ad diem presentem simul agere habuerint tempore usque ad diem presentem simul agere habuerint, cassans, annullans et irritans omnes obligationes tam in notaria quam in cancellaria factas aut alio quouis modo reperiri possent, promittens ipse Miletta se habere firma, rata et grata omnia suprascripta super se et omnia sua bona. Renuntiando." DAD, Div. Canc, LVII, 155 (13.3.1443).

⁸⁶ Kovačević 1961, 121. Sli na informaciju imamo u naprijed spominjanom dokumentu: "... u obligatione collegantie cassata et notificata ipsi Petco, quod ipsa obligatio cassa erat, tunc ipse Petcus adiuit ipsum Marcum in Coča et sibi sequestrauit salmas duas cere in manibus Ostoie Vasardigh cum p...s [teško itljivo] de vaiuoda Stiepan." DAD, Lam. de foris, XV, 200 (1.6.1442).

⁸⁷ Ба В - 1971, 143-153.

⁸⁸ "Prima pars est de concedendo Miglin de Visegrad quo possit extrahere de Ragusio salmas quatuor pannorum et illas portare per illam viam quee sibi placuerit." DAD, Cons. Rog, XII, 107v (22.7.1451).

U periodu od 1444. do 1451. godine Milina više puta nalazimo kao dužnika kod dubrovačkih kreditora.⁸⁹ U svih jedanaest ugovora zaduživao se na relativno male iznose (9-21 dukat), ali i na vremenski kratak period (najčešće mjesec dana). Njegova ukupna zaduženja iznosila su 177,5 dukata, što je u prosjeku oko 16 dukata po ugovoru. Izgleda da mu je 1447. godina bila najuspješnija, jer je tada sklopio čak sedam ugovora o zaduživanju.⁹⁰ Omiljen kreditor bio mu je Sridan Brajanović, ali zaduživao se i kod nekih poznatijih Dubrovana kao što su članovi vlasteoskog roda Sorkoević. S ovim plemićkim rodovima imao je izrazito dobre odnose, o čemu svjedoči činjenica da je u tri navrata (1447-1449) birao njihove članove za prokureure koji su trebali ispitati i razriješiti određena sporna pitanja oko njegove imovine.⁹¹

Iako skromnijeg kapitala u odnosu na sugrađanina kakav je bio Radivoj Bikojević, Milin je ostavio najviše tragova u izvornim podacima. Za njega sa sigurnošću možemo tvrditi da je trgovao voskom i tkaninama. U svom poslu bio je relativno uspješan, mada je zapadao i u određene krize. Početkom novembra 1444. godine zajedno sa svojim kompanjonom Vukašinom Pribisalićem angažovao je Marina Rajkovića kao arbitra u rješavanju spora nastalog u poslovanju sa Marojem Miladinovićem.⁹² Dva puta se našao i u tužbama. U prvom slučaju Radi Bogdanović ga je optužio zbog nepoštivanja dogovora, konkretno zato što mu nije vratio 100 perpera i 27 dukata,⁹³ a u drugom slučaju Ivan Dobretković isti je kako mu Milin nije vratio dio tkanina koje je od njega zadužio.⁹⁴ U posljednjoj tužbi za Milina se kaže da je stanovnik Višegrada, što

⁸⁹ DAD, Deb. Not, XXII, 56 (30.11.1444); Isto, XXXI, 179v (18.1.1447) – dva ugovora; Isto, XXIII, 49 (19.5.1447) – tri ugovora, 49v (19.5.1447), 130v (29.11.1447); Isto, XXIV, 26v (18-23.6.1448), 189 (6-10.1449); Isto, XXVI, 166 (26.7.1451). Kurtović 2017, 261, 275, 277, 278, 281-282, 287, 291, 295.

⁹⁰ DAD, Deb. Not, XXXI, 179v (18.1.1447) – dva ugovora; Isto, XXIII, 49 (19.5.1447) – tri ugovora, 49v (19.5.1447), 130v (29.11.1447). Kurtović 2017, 275, 277, 278, 281-282.

⁹¹ "...procuratorem ser Orstaum Pe. de Sorgo..." DAD, Proc. de Not, II, 111 (24.11.1447); "...procuratorem ser Nicolam P. de Sorgo..." DAD, Proc. de Not, II 210 (3.10.1448); "...Procuratores ser Stefanum et ser Nicolam Petri de Sorgo fratres..." DAD, Proc. de Not, II, 289 (7.6.1449). O ulozima prokureura u kreditnoj trgovini vidi: Voje 1976, 128-130.

⁹² "Milmus Ocholicich et Vochasinus Pribisalich homines Iuanis Paulouich ex una parte et Maroe Miladinouich et alia volentes pacifice et quiete de omnibus differentiis existentibus inter eos quacumque racione et causa ad concordiam (...) Marnichum Raichouich tamque et arbitrum et arbitratores..." DAD, Div. Not, XXVIII, 145 (30.11.1444).

⁹³ "Radiç Boghcincouich coram domino Rectore ser Marino Mi. de Restis fecit lamentum supra Millin Ocholicich de Sub Visegrad, dicens quod tenet sibi contra dictum et omnem jus yperperis centum et ducatis viginti septem auri, unde protestatur contra ipsum de omnia damno et interesse et petit sibi de remedio opportuno prouideri." DAD, Lam. de foris, XIX, 274 (16.11.1445).

⁹⁴ "Iuan Dobretchouich coram domino Rectore ser Nicola Bla. de Menze lamentum intulit contra Millun Ocholicich habitantem subtus Visegradum, dicens quod cum ipse querelans reliquisset in custodiam et saluamentum penes dictum Millun undecim petias et brachia XV panni. Ipse postea Millun retenuit petias tres et brachia XV quas non restituit ipsi Iuan, de quibus III petias et XV brachiis panni querelatur ipse Iuan contra dictus Millun." DAD, Lam. de foris, XXVIII, 69v (18.3.1455).

bi upućivalo na zaključak da je riječ o Dubrovniku. Međutim, daleko je prihvatljivija pretpostavka da je Milin zahvaljujući svom radu i živoj komunikaciji sa Dubrovnikom stekao dubrovačko građanstvo, ali i dalje ostao da živi i radi u Višegradu.⁹⁵

Izvorni podaci upoznaju nas sa još nekoliko manje aktivnih trgovaca iz Višegrada. U dva ugovora spominje se Radak Ranović iz Podvišegrada. Aprila 1445. godine Radak se zadužuje na 13 dukata, a u februaru sljedeće godine na 26 dukata zajedno sa bratom Radonjom. U oba slučaja imao je i jamca.⁹⁶ Pored Radivoja Mikojevića, prvog poznatog trgovca iz Višegrada, te Vukoslava Radičevića, Radoslava Mirosalića i Radonje Ranovića, koji su sklapali ugovore uz suradnju sa drugim poznatijim trgovcima s kojima su uglavnom bili i u rodbinskim vezama, nailazimo na još dvojicu trgovaca koji su samostalno sklapali ugovore u Dubrovniku, ali samo po jednom. Milovac Lepinić zadužio se na relativno mali iznos (19 dukata), ali za njega se založio Radivoj Bikojević, poznatiji trgovac sa dužom tradicijom suradnje sa Dubrovnikom.⁹⁷ Ni Radoje Okolić nije se istakao po visini zaduženja. Naprotiv, rekli bismo da je ostao upamćen po vrlo skromnom zaduženju u iznosu od 7 dukata i 13 groša. Obavezao se kreditoru Mileti Radišiću da će navedeni iznos vratiti u roku od mjesec dana.⁹⁸

Da bi se stekao uvid u količinu kreditnog trgovanja u Višegradu, pravljen je usporedba sa Borcem, koji je u dosadašnjoj literaturi zauzimao istaknutije mjesto. Međutim, još je Desanka Kovačević-Kojić ukazala na činjenicu da je po broju trgovaca koji se spominju u izvorima Višegrad ispred Borca, a sam iznos zaduživanja približan.⁹⁹ Dostupni izvori pokazatelj su da su višegradski trgovci, iako sa malim kapitalima, bili dosta aktivni u kreditnoj trgovini na relaciji sa Dubrovnikom. U periodu kada doživljavaju svoj puni procvat zaustavljeni su dolaskom Osmanlija. Međutim, nedugo nakon uspostave nove vlasti višegradski trgovci su se još aktivnije uključili u kreditnu trgovinu sa Dubrovnikom.

Karavanska trgovina

Najranije vijesti o karavanskom prijevozu trgovačke robe do Višegrada javljaju se u prvoj polovini 1433. godine,¹⁰⁰ što je nešto kasnije u odnosu na druga mjesta sli

⁹⁵ Ova praksa bilježi se u svim važnijim gradskim naseljima gdje su domaći ljudi zahvaljujući uspješnom poslovanju postali dovoljno bogati da su stekli potrebne uslove za prijem u dubrovačko građanstvo, ali i da se zbog toga nisu selili u Dubrovnik, iako je to bio jedan od uslova. *Radak* B 1961, 106, 114.

⁹⁶ DAD, Deb. Not, XXII, 103 (28.4.1445). Kurtović 2017, 262. Div. Not, XXXI, 24v (28.2.1446).

⁹⁷ DAD, Deb. Not, XIV, 361 (28.11.1429). Kurtović 2017, 140.

⁹⁸ DAD, Deb. Not, XXI, 193v (19.12.1442). Kurtović 2017, 258.

⁹⁹ Kovačević 1961, 115. *Radak* B - 1978, 99.

¹⁰⁰ Dubravac Miličević i Raško Hrebeljanović prvi ugovor su potpisali 20. aprila 1433. godine, što je ujedno i prvi ugovor koji se odnosi na karavansku trgovinu do Višegrada uopće. DAD, Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433).

karaktera. Naime, već je istaknuto koliko su prirodni uslovi, odnosno širina kotline Drine, kao i strateški položaj, tj. putne komunikacije, imale važnu ulogu u razvoju srednjovjekovnog Višegrada. Sve naprijed izneseno odrazilo se na broj trgovačkih karavana koji su posjećivali Podvišegrad. Značajan dio tih karavana koristio je Podvišegrad kao mjesto pretovara robe i zamjene ponosnika koji su trgovačku robu trebali prevesti u udaljenija mjesta poput Srebrenice, pa i dalje (Srbija, Bugarska i dr).¹⁰¹

Vrlo važan dio karavanske trgovine činili su ponosnici. Svi poznati ponosnici u karavanskoj trgovini na relaciji Dubrovnik – Višegrad bili su Vlasi Maleševci, koji su naseljavali šire rudinsko područje.¹⁰² U skladu s podijeljenim posjedima između Pavlovića i Kosača, Vlasi Maleševci su dijelom bili podijeljeni i u vazalstvu prema ovim velikaškim porodicama,¹⁰³ ali to im nije predstavljalo nikakvu prepreku u organizovanju karavanskih prijevoza u višegradski kraj koji je pripadao Pavlovićima. Među ponosnicima u prijevozu trgovačke robe do Višegrada najčešće se pojavljuje Vlatko Novaković,¹⁰⁴ zatim Dubravec Milićević,¹⁰⁵ te Herak Milošević,¹⁰⁶ vrlo često i u mešovitim kombinacijama. Najviše informacija imamo o Dubravcu Milićeviću, jednom od istaknutijih Vlaha Maleševaca iz katuna Stanka Perutinića, a koji je jedno vrijeme i sam

¹⁰¹ Tadašnje političke granice nisu imale presudnu ulogu, već kolijevka puta koja se prelazila. Čak i oni karavani koji su putovali u granicama tadašnje Bosne imali su određene stanice na kojima su mijenjani konji, ali i ponosnici. Za prijevoz robe do Višegrada čiji je konačni cilj bila Srebrenica Vlasi Dubravec Milićević i Raško Hrebeljanović ugovorili su s Dubrovčanima oktobra 1433. godine. Sasvim sigurno za dalji prijevoz robe, do Srebrenice, uzimani su drugi ponosnici. DAD, Div. Not, XVIII, 114v (19.10.1433). Up. H 2003, 690.

¹⁰² Iz Kuta, jednog od rijetkih poznatih naselja iz šire oblasti Rudine, bio je Dubravec Milićević, predvodnik više karavana upućenih u Višegrad. "Dubrauaç Milichieuich de Chutie..." DAD, Div. Not, XX, 279 (27.7.1436).

¹⁰³ Stanko Perutinić i njegovi sinovi (Stankovići) bili su vazali vojvode Sandalja Hranića, dok su Stankova braća Milić, Miloš i Hrebljan bili vazali Pavlovića. Kurtović 2011, 655-656.

¹⁰⁴ U periodu od juna 1433. do novembra 1436. godine našao se među ponosnicima devet puta, od čega četiri puta u suradnji sa drugim Vlasima Maleševcima, a pet puta sam. DAD, Div. Not, XVIII, 42 (2.6.1433), 95v (7.9.1433); Div. Canc, XLVIII, 35 (4.1.1434), 57v (9.2.1434), 63 (18.2.1434), Isto, XLIX, 250 (22.3.1434); Div. Not, XX, 233 (25.10.1435); Div. Canc, XLIX, 2887v (7.5.1436); Div. Not, XXI, 48 (9.11.1436).

¹⁰⁵ Dubravca Milićevića nalazimo među potpisnicima ugovora o prijevozu robe do Višegrada u periodu od aprila 1433. do maja 1437. godine osam puta, od čega je tri puta istupio sam u ime drugih Vlaha. Zanimljivo je da je upravo on potpisao prvi i posljednji ugovor o karavanskoj trgovini na relaciji Dubrovnik – Višegrad. DAD, Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433), 114v (19.10.1433), 116v (21.10.1433); Div. Canc, XLVII, 124 (14.5.1434), 244 (21.10.1434); Isto, XLIX, 2887v (7.5.1436); Div. Not, XX, 279 (27.7.1436); Div. Canc, L, 246v (1.5.1437).

¹⁰⁶ U šest ugovora o karavanskom prijevozu robe do Višegrada nalazi se ime Heraka Miloševića, s tim da je u dva navrata uz njega potpisnik ugovora bio i Vlatko Novaković (prvi i posljednji ugovor). Svih šest ugovora Herak je sklopio u periodu od septembra 1433. do novembra 1436. godine. DAD, Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433), 95v (7.9.1433); Div. Canc, XLVIII, 27v (2.1.1434), 212v (21.9.1434), 233 (11.10.1434); Div. Not, XXI, 48 (9.11.1436).

bio katunar.¹⁰⁷ Ostao je upamćen kao predvoditelj brojnih karavana koji su išli u isto - nu Bosnu (Višegrad, Bora , Fo u), ali i karavana koji su išli u druge dijelove tadašnje Bosne, pa i Srbije.¹⁰⁸ Vlatko Novaković i Herak Milošević tako er zauzimaju istaknuto mjesto me u Vlasima Maleševcima. I dok se za Heraka i Dubravca kaže da su ljudi vojvode Radoslava Pavlovića, Vlatko je bio ovjek vojvode Sandalja Hranića.¹⁰⁹

Povjerioci, odnosno vlasnici trgova ke robe koja se prevozila u Višegrad redovno su bili dubrova ki trgovci, me u njima i lanovi nekih plemićkih porodica. Paskoje Sorko ević je jedan od naj ešće spominjanih povjerilaca, koji je ponekad radio u suradnji sa Franom Benešićem, ali i nekim drugim plemićima i uglednim dubrova kim gra анима.¹¹⁰

Vlasi su na sebe preuzimali brigu o robi za vrijeme transporta te se obavezivali da će osigurati dovoljan broj konja, da će toware uvati od svih eventualnih nezgoda kao što su poplave, požari, plja ke i sl. Me utim, u većini slu ajeva ograva li su se od šteta koje bi mogle biti nanesene zbog djelovanja vojski, kako domaćih vladara i velikaša, tako i od Osmanlija.¹¹¹ U pojedinim slu ajevima ponosnici su pored dovoljnog broja

¹⁰⁷ Kurtović 2014, 199.

¹⁰⁸ Komorani u Srbiji. Isto, 262.

¹⁰⁹ “Cherach Milosceuich et Dubrauaç Milichieuich} vlachi, homines voiuode Radosai Paulouich...” (09.11.1423.g.) DAD, Div. Canc, XLII, 206. Kurtović 2014, 257. “Vlatchus Nouachouich de Maleseuaç homo voiuode Sandagl...” DAD, Div. Not, XVIII, 42 (2.6.1433). Kurtović 2014, 200. Pored navedene trojice, od poznatih ponosnika koji su predvodili karavane do Višegrada za dvojicu se u ugovoru navodi vazalni odnos prema Kosa ama, odnosno Pavlovićima. “Stanichna Stanchouich de Scuta homo voiuode Sandagl...” DAD, Div. Not, XVIII, 81 (4.8.1433). “Baglichio Cherachouich de Scroboth homo voyuode Radossai...” DAD, Div. Canc, XLIX, 194 (13.1.1436).

¹¹⁰ Paskoje Sorko ević se etiri puta spominje u ugovorima o prijevozu robe iz Dubrovnika u Višegrad, a Frano Benešić dva puta. Ostali plemići se spominju samo jednom, ali iz porodice Gu etić ak pet lanova u estvuje u višegradskoj uvoznj trgovini. Vidi: Tabela 1. O u ešću dubrova kih vlasteoskih porodica u trgovini na podru ju srednjovjekovne Bosne više u: Kova ević 1961, 57-60.

¹¹¹ “...excepto tamen violentia grisse exercitus Teucrorum et aliorum dominorum pro qua violentia grisse exercitus Teucrorum et aliorum dominorum...” DAD, Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433); “...excepto quam a violentia dominorum.” DAD, Div. Canc, XLVII, 124 (14.5.1433); “...violentia que eis faciet per exercitu gentium.” DAD, Div. Not, XVIII 114v (19.10.1433); “...excepta violentia dominorum.” Div. Canc, XLVIII, 27v (02.1.1434); “...excepta violentia dominorum.” DAD, Div. Can, XLVIII, 35 (4.1.1434); “...excepto periculo derobationis seu inuasionis hostium seu alicuius potentis domini vel gentes inimicarum propter quod amitterentur seu in aliquo deuasarentur ipse salme piscium, quo causa interuenienti quod Deus auertat dictus Vlatchus ad nichilum teneatur.” DAD, Div. Canc, XLVIII, 63 (18.2.1434); “...exceptis periculo et inuasionem dominorum vel aliarum gentium potentium.” DAD, Div. Canc, XLVIII, 232v (11.10.1434); “...exceptis exercitibus siue exercitu potentium et dominorum.” DAD, Div. Canc, XLVIII, 244. (21.10.1434); “...exceptis exercitibus Theucrorum et alio potenti et violentia exercitu...” DAD, Div. Canc, XLIX, 222 (14.2.1436); “...exceptis violentia dominorum et impetu siue violentia fluminaria in transtundo dicta flumina...” DAD, Div. Canc, XLIX, 250 (22.3.1436); “...excepto periculis guere vel inuasionis alicuius potentis domini vel gentium, quo causa interuenienti quod Deus auertat...” DAD, Div. Canc, XLIX, 287v (7.5.1436); “...exceptis et saluo quam a periculo inuasionis gentis potentis vel alicuius domini.” DAD, Div. Canc, L, 120v (8.11.1436).

konja potrebnih za prijevoz određene robe pribavljali konje i za trgovce, vlasnike trgovske robe, ili neke druge osobe koje su upravo vlasnici odredili da prate karavan. Dubravac Milićević se ugovorom iz maja 1437. godine obavezao da će pored konja potrebnih za prijevoz 14 tovara tkanine i druge robe do Višegrada osigurati još šest konja, tri sa sedlom na kojima će putovati trgovci, vlasnici robe, te tri konja kojim će se prevoziti njihove lične stvari.¹¹²

Za obavljanje preuzetog posla ponosnici su plaćani po tovaru. Cijenu je prije svega diktirala dužina puta koji je trebalo preći,¹¹³ ali na cijene su uticale i druge okolnosti kao što je godišnje doba. U ljetnom periodu ugovori su sklapani po nešto nižoj cijeni od 6 do 7 perpera, dok je u zimskim mjesecima cijena prevoženja jednog tovara prelazila i 10 perpera. Najjeftiniji prijevoz bio je od juna do septembra, nakon čega je cijena znatno rasla, dok u decembru nije zabilježen nijedan ugovor o prijevozu karavana do Višegrada.¹¹⁴ Novac se uglavnom isplaćivao nakon obavljenog posla, rijetko kad unaprijed. Unaprijed uzeti novac morao se vratiti u slučaju da se ne ispune dogovorene obaveze.¹¹⁵ Za neispunjavanje preuzetih obaveza ugovorom je mogla biti predviđena i kazna, kao što je slučaj s ugovorom Dubravca Milićevića sa Budislavom Bogavicom i Nikolom Jakojevićem oktobra 1434. godine. Ovim ugovorom Dubravac se obavezao da će devet tovara tkanina i druge robe prevesti do Višegrada, a njegov je konačni cilj bilo Prijepolje. Za izvršeni posao Dubravac bi dobio osam perpera po tovaru, a u suprotnom morao bi platiti kaznu u iznosu od 20 perpera.¹¹⁶

S obzirom da je ugovorima o prijevozu robe do Višegrada riječ uglavnom o manjem broju tovara, ostaje nam da pretpostavimo kako se na osnovu ugovora istih ponosnika ili njihovih kolega više tovara spajalo u jedan karavan radi veće sigurnosti na putu. Naime, u ugovorima o karavanskom prijevozu do Višegrada najčešće je riječ od 6 do 17 tovara. U jednom ugovoru zabilježena su svega dva tovara koja je trebalo

¹¹² "...tres equos cum sellis et eorum equibatur et tres alios equos pro portando rubam ipsorum et conducere dictas salmas et eorum personas et rubam..." DAD, Div. Canc, L, 246v (1.5.1437).

¹¹³ U nekoliko dokumenata ugovara se prijevoz od Dubrovnika do Bora ili do Višegrada, a krajnju destinaciju najvjerovatnije je određivao sam trgovac na osnovu vlastite procjene. S obzirom da je Višegrad bio nešto udaljeniji od Bora, to je i cijena prijevoza do Višegrada bila skuplja. U samom ugovoru uvijek je naglašena razlika u cijenama, a iznosila je oko jednog perpera. Vidi: Tabela 1.

¹¹⁴ Vidi: Tabela 1.

¹¹⁵ "...Contrascripti Dobrouaz Millichieuich et Dobrouaz Crebellianouich fuerunt confessi fuerunt habuisse et recepissee a contrascriptis ser Pasqualo et ser Francischo pro parte solucioni contrascripte garauane perperorum octo. Cum pacto quod si dicti Dobrouaz et Dobrouaz non conduceret dictas salmas ad locum ubi debent ipsas condicione quod ipsi Dobrouaz et Dobrouaz teneatur et debeant restituere dictos perperos VIII suprascriptis ser Pasqualo et ser Francisco. Renuntiantes." DAD, Div. Canc., XLVII, 124 (14.5.1433).

¹¹⁶ "Et si dictus Dobrouaz non recesserit de Ragusio iturum cum dicta carauana ad dictum viagium per totum diem lune suprascripti, quod ipse Dobrouaz teneatur et debeat soluere manualiter et dare dictis Budissauo et Nicole yperperos viginti." DAD, Div. Canc, XLVIII, 244 (21.10.1434).

prevesti do Višegrada, dok je najveći karavan upućen u Višegrad brojao 35 tovara. Međutim, krajnji cilj karavana od 35 tovara bila je zapravo Srebrenica, a Višegrad je označen kao mjesto do kojeg su se određeni Vlasi obavezali da će robu prevesti.¹¹⁷

Za robu koja se prevozila u navedenim karavanima obično se koristio jedan uopćeni izraz *mercantiarum et mercium*, što u osnovi znači i trgovačka roba i marširajući, dok se od konkretne trgovačke robe najčešće navode tkanine, te po jednom ulje i usoljena riba.¹¹⁹

Iako nema izravnih pokazatelja da je u Višegradu postojalo svratište, takva mogućnost se ne smije odbaciti. Sve karavanske stanice imale su objekte koje su u osnovnim karavanske trgovine omogućavale prenoćište i odmor, kako za njih, tako i za njihove konje, a to je podrazumijevalo i prostorije za odlaganje robe. Ivan Radović je u ime svog pokojnog nećaka Lazara Živkovića, trgovca iz Dubrovnika, podnio tužbu protiv četverice Višegrada zbog ubistva navedenog Lazara. Po riječi Ivana Radovića, Lazar je ubijen u kući jednog od optuženih, gdje je i opljačkan. Ukradena mu je izvjesna količina novca, kao i nešto robe čija je vrijednost izražena u novcu. Ovaj podatak upravo ukazuje da je optuženi Radonja Varošić bio vlasnik kuće u kojoj su odsjedali trgovci.¹²⁰

Nemamo izvornih podataka o carinama u Višegradu. Vrlo je moguće da ih nije ni bilo, što je svakako bila olakšavajuća okolnost za karavansku trgovinu, pa je u vezi s tim sigurno i povećan broj karavana koji su posjećivali višegradsko područje. Međutim, u jednom pismu iz marta 1449. godine Dubrovčani se žale zbog mimohodnih carina koje uvodi despot Stjepan Tvrtko II.¹²¹ Nismo sigurni da li je ta praksa zaživjela ili je ona bila kratkotrajna kao i kontrola samog despota nad Višegradom. Na postojanje carine u blizini Višegrada mogao bi upućivati toponim Carine, lokalitet u naselju Presjeka, koje egzistira nizvodno od današnjeg Višegrada.¹²²

U periodu od svega četiri godine (1433-1437) zabilježeno je čak 29 karavana koji su stizali u Višegrad. Polazna tačka im je u 28 slučajeva Dubrovnik (u nekim ugovorima nije posebno naglašavano, jer se podrazumijevalo), dok se u jednom ugovoru spominje prijevoz robe u karavanima od Mavskog kod Trebinja do Višegrada.¹²³

¹¹⁷ DAD, Div. Not., XVIII, 114v (19.10.1433). H 2003, 690.

¹¹⁸ "...mercantiarum et mercium..." DAD, Div. Not., XVIII, 9v (20.4.1433) i dalje.

¹¹⁹ "...salmas duas pissium salitorum..." DAD, Div. Canc. XLVIII, 63 (18.2.1434). "...septem pannorum et unam olei super octo bonis equis usque Boraz vel Visograd..." DAD, Div. Canc. XLVIII, 232v (11.10.1434).

¹²⁰ "...in domo dicti Radogne Varossich Sub Vissegrad..." DAD, Lam. de foris, XXXVIII, 234v (23.4.1467).

¹²¹ DAD, Lett. di Levante, XIV, 10 (12.3.1449). Jirek 1951, 300, nap. 299. Up. Dedić 2017, 142.

¹²² Na ovom lokalitetu evidentirana je nekropola sa ukupno 14 stećaka. *Arheološki leksikon*, III, 1988, 93.

¹²³ "... a Mauscho de Trebigna, usque ad Vissegradi..." DAD, Div. Canc. XLVIII, 27v (2.1.1434).

U znatnom broju analiziranih ugovora navedeno je da se roba treba prevesti do (Pod)Bor a ili do (Pod)Višegrada,¹²⁴ a u tri ugovora jasno je naglašeno da je Višegrad usputna stanica na putu za udaljenija mjesta (jednom za Srebrenicu i dva puta za Prijepolje).¹²⁵ Naprijed izneseni rezultati istraživanja pokazatelj su da je Višegrad u relativno kratkom vremenskom periodu doživio značajan privredni uspon. Karavanska trgovina kroz Višegrad najbolje je oslikana Dinićevim riječima: "Višegrad je bio mnogo posećivan, ali relativno kratko vreme."¹²⁶ Analizirani izvorni podaci potvrđuju Dinićevu konstataciju.

Materijalni ostaci

Najstarije slavensko naselje otkriveno na području Bosne i Hercegovine nalazi se u višegradskom naselju Mušići. Sistematska arheološka istraživanja na lokalitetu Kršće otkrila su nastambe iz doba seobe naroda, kolibe koje su građene na podnicima rimskih vila, a zatim i ranoslavenske nastambe, poluzemunice i zemunice građene izvan rimskih vila u kojima su pronađeni i ostaci slavenske keramike.¹²⁷ Ipak, puno više materijalnih ostataka pripada razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Jedno manje, probno kopanje vršeno je u naselju Greben na lokalitetu Crkvice. Pored materijalnih ostataka iz rimskog perioda ustanovljeno je mjesto crkve koja se samo približno može datirati u XIV-XV stoljeće. Uz ostatke crkve pronađeni su i nadgrobni spomenici.¹²⁸

Najupečatljiviji materijalni ostatak iz historije srednjovjekovnog Višegrada svakako je utvrđeni grad, koji nažalost nije dobio adekvatnu pažnju struke, te nikada nije bio predmet sistematskog arheološkog istraživanja. To je razlog zašto raspoložimo šturim informacijama o njegovom izgledu i funkciji, do kojih se dolazi vizuelnom analizom ostataka grada.¹²⁹

¹²⁴ "...a Ragusio usque ad Boratium (...) a Ragusio usque ad Visigradum..." DAD, Div. Canc, XLVIII, 35 (4.1.1434). "...usque in Boraz aut usque Visegrad..." Isto, 57v (9.2.1434) i dalje.

¹²⁵ "...carauana qui nunc itura est in Srebernizam, eiusdem conducere cum bonis equis a salma salma treginta quinque mercantiarum et mercimoniorum a Ragusio Sub Visegrad..." DAD, Div. Not, XVIII, 114v (19.10.1433). "...conducere ad saluamentum usque ad Vissegrad ad usque ad Pripolye..." DAD, Div. Canc, XLVIII, 244 (21.10.1434). "...de Ragusio usque Vissigradum siue usque Pripolie..." Isto, L, 246v (1.5.1437).

¹²⁶ H 2003, 694.

¹²⁷ remošnik 1970, 45-117.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ U okolini Višegrada postojalo je još nekoliko utvrđenih gradova (gradina), kao što su Dobrun i Hrtar. Njihovi skromni ostaci proživljavaju istu sudbinu kao i Višegrad, nikada nisu sistematski istraživani. Mazalić 1941, 101-126. *Arheološki leksikon*, III, 1988, 92, 94, 99, 102; B 2002, 93-116. B 2003, 95-98. AB B 2006, 336. M 2010, 97-98. P A 2010, 314.

Na širem podru ju oko Višegrada registrirano je nekoliko većih nekropola stećaka,¹³⁰ ali i više pojedina nih primjeraka ovih nadgrobnih spomenika.¹³¹ Najveća nekropola smještena je u selu Klašnik, na lokalitetu Grebnice. Nekropola broji 359 stećaka (354 sanduka i 5 sljemenjaka), što je ini jednom od najvećih na prostoru Bosne i Hercegovine.¹³² Stećci su u obliku sanduka i sarkofaga, orijentisani zapad – istok. Dio njih ima ukrase, uglavnom simboli ne znakove. U ovoj nekropoli nalazi se reljefni motiv ljudske polufigure na plo i, na kojoj je plasti no prikazana glava s o ima, nosom i ustima, te dijelom prsa s izduženim rukama.¹³³

O uvano je i nekoliko natpisa na stećcima u okolini Višegrada. Imena Radovana i njegovog brata krstjanina Radašina uklesana su na jednom od dva registrirana stećka na lokalitetu Mramorje u naselju Zavrblje. Krstjanin Radašin Vukšić je imao zna ajnu ulogu na dvoru bosanske vlastele Pavlovića. Zabilježeno je njegovo u ešće u diplomatskim poslovima vojvode Radoslava Pavlovića krajem 30-ih godina XV stoljeća.¹³⁴ U naselju Mala Gostilja na lokalitetu Brdašće evidentirano je više nadgrobnih spomenika. Na jednom od njih urezan je natpis koji jasno ukazuje da su na tom mjestu pokopana dva lana porodice Nosakovića, sin Vukić i majka Ruža, koje je Marko Vego nastojao povezati sa porodicom Nosanović iz Konavala, posjeda koji su kao i višegradski kraj pripadali Pavlovićima.¹³⁵ U selu Kaoštice na dva lokaliteta, Mramorje i aplja, evidentirane su nekropole stećaka.¹³⁶ U nekropoli na lokalitetu aplja na jednom stećku u obliku sanduka urezana su imena Juraj i Radoja. Marko Vego ih je identificiro s knezovima braćom Jurjem i Radojem, sinovima Radoslava Radosalića, koji su obavljali diplomatsku službu za vojvodu Ivaniša Pavlovića.¹³⁷

¹³⁰ Preko deset registriranih nekropola u široj okolini Višegrada ima dvocifreni broj o uvanih stećaka. U naselju Veletovu registrirana je nekropola od 46 stećaka, a u Gornjem Štitarevu, na lokalitetu Glavica, 49 stećaka. U Drinskom, na lokalitetu Grebnice, 80 stećaka. U naselju Presjeka na lokalitetu Brdo 60 stećaka. U Orahovcima, na lokalitetu Grebnice, 47 stećaka. Neki od ovih stećaka imaju i ukrase. Zastupljeni ukrasi su bordure, štap i obrisi ljudskih figura. Na nekim su vidljivi i ostaci natpisa. Bešlagić 1971, 255-260. *Arheološki leksikon*, III, 1988, 94, 95, 98.

¹³¹ U naselju Presjeka na lokalitetu Begov Gaj, registrirana su dva stećka. U naselju Blace sa uvano je osam stećaka od nešto veće nekropole. U naselju Greben, na lokalitetu Crkvice, nalaze se ostaci srednjovjekovne crkve i 8 stećaka. Šest stećaka registrirano je u Donjem Štitarevu. Više je sli njih primjera. Up. Bešlagić, 1971, 255-260. *Arheološki leksikon*, III, 1988, 91-106.

¹³² Nekropolu iz Klašnika Bešlagić je uvrstio među četiri do tada poznate nekropole u Bosni i Hercegovini koje su brojale preko 300 stećaka. Bešlagić, 1982, 70. Ovim nekropolama treba pridodati i nedavno evidentiranu nekropolu na lokalitetu Goršić polje kod Goražda. Baljević, 2011.

¹³³ Bešlagić 1982, 298. *Arheološki leksikon*, III, 93.

¹³⁴ “+ [A se ovoj] kamenije uzvu e Radovan s milim’ [bratom’] s kr’stijaninom s Radašinom’ [za ž] ivota na se”. Vego 1981, 41-42.

¹³⁵ “+ A se leži Vukić’ sin’ Vukašin’ (Vukašina) Nosako[vića] s’ svojom, majkom Ružom” Vego 1981, 45.

¹³⁶ Nekropola na lokalitetu Mramorje zajedno s prona enim prahistorijskim tumulusima proglašena je nacionalnim spomenikom krajem 2011. godine. Halilović 2012, 217.

¹³⁷ “+ A se leži Juraj ko (kon’ = kod) Radoja, svog gospodi ića”. Vego 1981, 55.

Dakle, u sva tri slučaja izvršena je identifikacija osoba čija su imena zabilježena na stećcima i sve su vezane za velikašku porodicu Pavlovića.

Značajan broj stećaka evidentiran na višegradskom području jasan su pokazatelj naseljenosti ovog kraja. O broju stanovnika samog gradskog naselja u srednjem vijeku teško je govoriti s obzirom na prirodu izvora kojima raspolažemo. Međutim, rani osmanski izvori mogu biti od značajne koristi za rješavanje ovog pitanja. U popisu iz 1468/69. godine u Višegradu je zabilježeno 158 domaćinstava i 30 neoženjenih muškaraca.¹³⁸ Ukoliko se uzme u obzir procjena da jednu porodicu sačinjavaju četiri do pet osoba, na osnovu navedenog popisa dalo bi se izračunati da je u Višegradu krajem 60-ih godina XV stoljeća živjelo 820 stanovnika. Time se po veličini približio gradovima iz centralne Bosne koji su brojali malo više od 1000 stanovnika.¹³⁹

Pad Višegrada pod osmansku vlast

Tačan datum osvajanja Višegrada od strane Osmanlija nije poznat. Donja granica je 1458. godina, kada su Osmanlije ulazile u završnu fazu osvajanja Despotovine, a moguće je da je upravo u isto vrijeme sa Despotovinom 1459. godine bio osvojen i Višegrad. Sigurno je da se osvajanje završilo do 1462, jer već početkom ove godine u Višegradu je zabilježeno djelovanje kadije.¹⁴⁰ U popisu osmanskih tvrđava iz 1469. godine u vilajetu Pavli (po posjedima koji su pripadali Pavlovićima) navedena su tri poznata srednjovjekovna mjesta – Bora, Dobrun i Višegrad.¹⁴¹ Višegradska tvrđava spominje se zajedno sa svojom posadom, a već u prvim godinama osmanske vlasti zabilježene su i informacije o višegradskom imamima.¹⁴² U osmanskom upravnom sistemu Višegrad je bio nahija koja je obuhvatala grad, varoš i neposrednu višegradsku okolinu. Bio je sjedište nahije, ali i vilajeta Pavli, te kadiluka zemlje Pavlovića i Kosača.¹⁴³

U vrijeme kriznih godina, nestabilnosti uslijed osmanskih osvajanja i uspostave nove vlasti u periodu od 1451. do 1470. godine nema izvornih podataka o sklapanju ugovora i zaduživanjima trgovaca iz Višegrada, da bi nakon 1470. godine rad višegradskih trgovaca bio nastavljen posebnim intenzitetom.¹⁴⁴ Upravo izvorna praznina u zaduživanjima višegradskih trgovaca, ali i trgovaca iz drugih ranije aktivnih sredina u istojnoj Bosni, pokazuje razmjere i posljedice osmanskog

¹³⁸ Aličić 2008, 73.

¹³⁹ Bašić - 1978, 226-227.

¹⁴⁰ Šabanović 1959, 37.

¹⁴¹ Isto, 120.

¹⁴² Prvi zabilježeni imam u Višegradu iz 1468/69. godine bio je izvjesni mevlana Muhamed. Husić 2010, 163-164.

¹⁴³ Šabanović 1959, 130-131.

¹⁴⁴ U zadnje tri decenije XV stoljeća zabilježeno je preko 60 ugovora o zaduživanju više od 20 trgovaca iz Višegrada. DAD, Deb. Not, XXXVIII-LXXX. Up. Kurtović 2017.

osvajanja. Međutim, novi zamah u kreditnoj trgovini sa Dubrovnikom koji se bilježi 70-ih godina XV stoljeća jasan su pokazatelj da je Višegrad uz određenu društvenu transformaciju koju je proživio sa uspostavom nove vlasti nastavio da egzistira i dalje se razvija.¹⁴⁵

Umjesto zaključka

Nastanak Višegrada, odnosno njegovog podgrada može se dovesti u direktnu vezu sa periodom procvata najznačajnijeg privrednog centra u Podrinju, a to je svakako Srebrenica. Putne komunikacije koje su iz Dubrovnika vodile u Srebrenicu, ali i znatno udaljenija mjesta, prolazile su višegradskim krajem i samim tim uticali da se na tom prostoru razvije jedno novo naselje, mjesto na kojem su se zaustavljale karavane i vršili pretovari trgovačke robe, a koje se vremenom pretvorilo u otvoreni trg. Starijeg datuma svakako je utvrđeni grad koji se nalazio na litici iznad desne obale Drine, a prema kome je formirano podgradije dobilo svoje ime Podvišegrad.

Raspoloživi pisani izvori omogućavaju potpunije sagledavanje srednjovjekovne prošlosti Višegrada, posebno njegovog privrednog dijela, odnosno podgrada. Kreditno poslovanje višegradskih trgovaca možemo pratiti kroz prizmu većeg broja ugovora nastalih u periodu od 1427. do 1451. godine. Naime, u ovom periodu pojavljuje se veći broj dužnika porijeklom iz Višegrada, prepoznatljivih po podatku da su *de Visegrad* ili *de Poduisegrad (Soto Visegrad)*. Informacije o dužnicima iz Višegrada pokazatelj su da je Višegrad bio razvijeno tržište, sa trgovcima kao jednim posebnim društvenim slojem koji se bavio kreditnom trgovinom. U poređenju sa zaduženjima trgovaca iz drugih gradova, moramo istaći da su zaduženja višegradskih trgovaca skromna, pa čak i najviša zaduženja koja je ostvarivao Radivoj Bikojević bila su znatno ispod kapitala kojim su raspolagali trgovci iz drugih mjesta.

U jednom dosta kratkom periodu od 1433. do 1437. godine Višegrad je posjetilo čak 29 karavana, kojima u tri slučaja krajnja destinacija nije bio Višegrad. Karavanima se prevozila različita trgovačka roba, a najviše podataka ukazuje na razvijenu trgovinu tkaninama. Svi poznati ponosnici koji su učestvovali u karavanskoj trgovini bili su Vlasi Maleševci, naseljeni u širem području Rudina. Svoje usluge naplaćivali su po prevezenom tovaru, a cijena jednog tovara prevezenog do Višegrada kretala se od 6 perpera u ljetnim periodima do 10 perpera u zimskim danima.

Povoljan geostrateški položaj omogućio je ekonomski prosperitet ljudi koji su se do tada bavili uglavnom zemljoradnjom i stočarstvom. Privredni uspon uticao je i na demografsku putanju koja je morala biti uzlazna. Nagli porast gradskog stanovništva zabilježen je u prvoj polovini XV stoljeća. Na osnovu raspoloživih izvora

¹⁴⁵ Za pogled na historiju Višegrada u drugoj polovini XV i XVI stoljeću iz perspektive osmanske izvorne građe, ali i drugačije vizije veličine i značaja Višegrada prije osmanskog osvajanja vidi: Oruč 2017, 191-204.

teško je odrediti veličinu srednjovjekovnog Višegrada. Gradovi koji su imali dubrovačke kolonije u nešto su boljem položaju jer je lakše stvoriti predstavu o samom naselju zbog količine raspoloživih izvornih podataka. Na osnovu ranih osmanskih izvora moguće je pretpostaviti da je u Višegradu, odnosno njegovom podgrađu živjelo oko 800 ljudi, što je nešto manje od prosječnog broja stanovništva u gradskim naseljima centralne Bosne.

Tabela 1. Dinamika karavanske trgovine na relaciji Dubrovnik – Višegrad po mjesecima i uticaj godišnjeg doba na formiranje cijena prijevoza

mjesec	ponosnici	povjerenici	Relacija	broj tovara	vrsta robe	cijena (po tovaru)	izvor	Ukupno
Januar	Herak Milošević	Radovac Miladinović	Mavsko (Trebinje) - Višegrad	četiri (4)	tkanine	8 perpera	Div. Canc, XLVIII, 27v (2.1.1434)	tri ugovora (20 tovara)
	Vlatko Novaković	Frano Benešić (u ime svojih kompanjona)	Dubrovnik - (Bora ili) Višegrad	deset (10)	tkanine i druga roba	(9 ili) 10 perpera	Div. Canc, XLVIII, 35 (4.1.1434)	
	Baljko Heraković	Marin Gu etić	- (Bora ili) Višegrad	šest (6)	tkanine	(9 ili) 9 perpera i 8 groša	Div. Canc, XLIX, 194 (13.1.1436)	
	Vlatko Novaković	Nikolino Baseljo, Paskoje Sorko ević	- (Bora ili) Višegrad	dvadeset (20)	tkanine	(9 ili) 10 perpera	Div. Canc, XLVIII, 57v (9.2.1434)	tri ugovora (35 tovara)
Februar	Vlatko Novaković	Ton i sukunar	- Višegrad (ili Bora)	dva (2)	usoljena riba	10 perpera (ili 9 perpera)	Div. Canc, XLVIII, 63 (18.2.1434)	
	Vlatko Klap ić, Baljko Heraković, Miroslav Novaković	Radivoj Vuk ić	Dubrovnik - Višegrad	trinaest (13)		10 perpera i 6 groša	Div. Canc, XLIX, 222 (14.2.1436)	
	Dubravac Hrebčanović	Paskal Sorko ević, Jakob Gundulić, Simko Bogav ić	Dubrovnik - (Bora ili) Višegrad	sedam (7)	tkanine	(9 perpera ili) 10 perpera	Div. Canc, XLVIII, 70v (2.3.1434)	dva ugovora (18 tovara)
Mart	Vlatko Novaković	Marin Brajkov, Radoslav Milovanović	Dubrovnik - Višegrad (Bora)	jedanaest (11)	tkanine i druga roba	9 perpera i 4 groša (ili 8 perpera)	Div. Canc, XLIX, 250 (22.3.1436)	

April	Dubravac Milčević, Raško Hrebeljanović	Radivoj Mirosalić, Vlakuša Junaković, Ratko Vukojević	- Povišegrad	trideset (30)	trgova ka roba i mr-arija	7 perpera	Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433)	četiri ugovora (56 tovara)
	Herak (Milošević) Vlah	Vlakuša Junaković	Dubrovnik – Podvišegrad	šest (6)		3 perpera	Div. Not, XVIII, 9v (20.4.1433)	
	Dubravac Hrebeljanović	Radoslav Vukšić, Jurak Gradinović	- Višegrad	jedanaest (11)	tkanine	7 perpera	Div. Canc, XLVII, 110 (25.4.1433)	
	Raško Hrebeljanović	Živan Progonović	Dubrovnik – Višegrad	devet (9)	trgova ka roba	9 perpera	Div. Not, XXI, 128v (8.4.1437)	
Maj	Dubravac Milčević, Dubravac Hrebeljanović	Paskal Soroko ević, Francisko Benešić	Dubrovnik – Višegrad	sedam (7)	tkanine	6,5 perpera	Div. Canc, XLVII, 124 (14.5.1434)	tri ugovora (42 tovara)
	Dubravac Milčević, Vlatko Novaković	Dragoje Soroko ević	- (Bora ili) Podvišegrad	dvadeset i jedan (21)	tkanine i druga roba	(6,5 perpera ili) 7,5 perpera	Div. Canc, XLIX, 2887v (7.5.1436)	
	Dubravac Milčević	Simko Marojević, Jakob Nikolić, Budislav Bogav ić	Dubrovnik - Višegrad (Prije-polje)	etnaest (14)	tkanine i druga roba	9 perpera	Div. Canc, L, 246v (1.5.1437)	
	Vlatko Novaković	Maroje Miljević, Radak Radov ić i partneri	Dubrovnik – Višegrad	deset (10)	tkanine i mr-arije	6 perpera	Div. Not, XVIII, 42 (2.6.1433)	
Juni	Dubravac Milčević	Rafael Gu etić, Bojko Nenковиć, Ostroja Nikolić	Dubrovnik – Podvišegrad	deset (10)	tkanine, mr-arija i druga roba	6,5 perpera	Div. Not, XX, 279 (27.7.1436)	jedan ugovor (10 tovara)
	Stanihna Stan-ković	Radelja Radov ić, Vukoslav Radvijević	Dubrovnik – Podvišegrad	sedamnaest (17)	trgova ka roba	6 perpera i 2 groša	Div. Not, XVIII, 81 (4.8.1433)	
August								jedan ugovor (17 tovara)

Septembar	Herak Milošević, Vlatko Novaković	Živko Brajković, Nik- ša Bogav ić, Vukota Stagević, Hersuto Stro- janović	Dubrovnik – Višegrad	sedamna- est (17)	trgova ka roba	6 perpera	Div. Not, XVIII, 95v (7.9.1433)	dva ugovora (33 tovara)
	Herak Milošević	Ivan Gu etić	Dubrovnik - (Bora ili) Višegrad	šesnaest (16)		(6 ili) 7 perpera	Div. Canc, XLVIII, 212v (21.9.1434)	
Oktober	Dubravac Mi- lićević, Rasko Hrebeljanović	Federik Gu etić, Vladislav Gu etić, Živko Miletić, Dimko Gu etić	Dubrovnik - Viegrad (Sre- brenica)	trideset i pet (35)	mr arija i druga trgo- va ka roba		Div. Not, XVIII, 114v (19.10.1433)	sedam ugovora (80 tovara)
	Herak Milošević	Nikola Vu etić	Dubrovnik-Vi- šegrad	tri (3)	tkanine i druga roba	7,5 perpera	Div. Not, XVIII, 116v (21.10.1433)	
	Dubravac Hrebe- ljanović, Umislav Miletić	Stjepan Lišević, Pasko- je Marota	Dubrovnik - Višegrad (ili Podbora)	osam (8)	tkanine i druga roba	7 perpera (ili 6 perpera)	Div. Canc, XLVIII, 222 (1.10.1434)	
	Miroslav Nova- ković	Nikola Ostojić, Rajko Brajković, Vlačuša Junaković	Dubrovnik - (Bora ili) Višegrad	osam (8)	tkanine i jedan tovar ulja	(6 perpera ili) 7 perpera	Div. Canc, XLVIII, 232v (11.10.1434)	
	Herak Milošević	Ivan Tihojević	Dubrovnik - (Bora ili) Višegrad	šest (6)	tkanine i druga roba	(6 perpera ili) 7 perpera	Div. Canc, XLVIII, 233 (11.10.1434)	
Dubravac Mili- ćević	Budislav Bogav ić, Nikola Jakojević	- Višegrad (Pri- jepolje)	devet (9)	tkanine i druga roba	8 perpera	Div. Canc, XLVIII, 244 (21.10.1434)		
Vlatko Novako- vić, Dubravac Klap ić	Nikola Burešić	Dubrovnik – Višegrad	jedanaest (11)	trgova ka roba	9 perpera	Div. Not, XX, 233 (25.10.1435)		

Novembar	Radivoj Dubrav- ić	Radoslav Vlatković, Andrej Pribinjić	Dubrovnik – Višegrad		tkanine i druga roba	7 perpera i 8 groša	Div. Canc, L, 120v (8.11.1436)	dva ugovora (više od 13 tovara)
	Herak Milošević, Vlatko Novaković	Vuka Goj inović	Dubrovnik – Višegrad	trinaest (13)		7 perpera i 10 groša	Div. Not, XXI, 48 (9.11.1436)	
Decembar								nema ugovora (0 tovara)

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD), Serije:

- Cons. Rog. - Consilium Rogatorum
- Cons. Minus - Consilium Minus
- Deb. Not. - Debita Notariae
- Div. Canc. - Diversa Cancellariae
- Div. Not. - Diversa Notariae
- Lam. de foris - Lamenta de foris
- Lett. di Lev. - Lettere di Levante
- Test. Not. - Testamenta Notariae

Objavljeni izvori i literatura:

- Ali ić, A. S. 2008, *Sumarni popis sandžaka Bosna iz 1468/69. godine*, Islamski kulturni centar, Mostar 2008.
- An elić, P. 1963, Trgovište, varoš i grad u srednjovjekovnoj Bosni, Prilog tipologiji naselja, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, N. S. 16, Sarajevo 1963, 187-188.
- An elić, P. 1988, Višegrad 2, u: *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine III*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine (ur. Borivoj ović), Sarajevo, 1988, 108.
- *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*, I, III (ur. Borivoj ović), Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1988.
- Baljević, E. 2011, *Osvrt na trenutno stanje nekropole stećaka Goršić polje u Hrančićima kod Goražda*, Društvo za proučavanje srednjovjekovne bosanske historije, Posebna izdanja VIII, Kratke bilješke 3, Sarajevo 2011.
- Besarović, V. 1985a, Italijani – dubrovački ljekari u srednjovjekovnoj Bosni, *Prilozi Instituta za istoriju XX*, Sarajevo 1985, 252-253.
- Б а в , . 1985b, а а н н в н ка н д в к , *Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине XXXVI*, Са а в 1985, 141-147.
- Bešlagić, Š. 1971, *Stećci. Kataloško-topografski pregled*, Veselin Masleša, Sarajevo 1971.
- Bešlagić, Š. 1982, *Stećci – kultura i umjetnost*, Veselin Masleša, Sarajevo 1982.
- remošnik, I. 1970, Istraživanja u Mušićima i Žabljaku i prvi nalaz najstarijih slavenskih naselja kod nas, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, N. S. 25, Sarajevo 1970, 45-117.

- Ковачић, С. 1964, *Историја средњовековне босанске државе*, Сремска крајина, Сарајево, 1964.
- Dedić, E. 2017, *Bosansko kraljevstvo i Srpska despotovina (1402-1459. godine)*, rukopis doktorske disertacije, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2017.
- Ђурић, М. 1970, *Годишњак крајине* у Сарајеву XIII/1, Сарајево 1970, 87-144.
- Ђурић, М. Ј. 1933, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* XIII/1, 2, Сарајево, 1933, 67-76.
- Ђурић, М. Ј. 1955, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Сремска крајина, Сарајево, бр. да ССXL, Сарајево, 1955.
- Ђурић, М. Ј. 2003, *Босанска крајина у средњовековној Српској историји*, *Из српске историје средњег века*, Equilibrium, Сарајево, 2003, 687-710.
- Halilović, Z. 2012, Nekropola sa stećcima na lokalitetu Mramorje u zaseoku Rationići, Kaoštice, Višegrad, *Radovi Filozofskog fakulteta (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)* XVI/2, Sarajevo 2012, 211-227.
- Husić, A. 2010, O imamskoj službi u tvrđavama Bosanskog sandžaka u 15. i prvoj polovini 16. stoljeća, *Radovi Filozofskog fakulteta (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)* XIV/1, Sarajevo 2010, 149-172.
- Jirek, J. 1951, *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne u srednjem vijeku*, Svjetlost, Sarajevo 1951.
- Јовановић, М. М. 2003, *Вишеград у српској и босанској средњовековној држави*, Сремска крајина, Сарајево, 2003.
- Kovačević, D. 1961, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, Djela XVIII, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka 13, Sarajevo 1961.
- Kovačević-Kojić, D. 1971, O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu VI*, Sarajevo 1971, 333-345.
- Ковачевић, Д. 1978, *Градска насеља средњовековне босанске државе*, Сарајево, 1978.
- Ковачевић, Д. 2010, *Средњовековна Сребреница: XIV-XV вијек*, Сремска крајина, Сарајево, бр. да DCLXVIII, Сарајево, 2010.
- Krizman, B. 1951, Dubrovački propisi o konzulima iz XIV. stoljeća, *Historijski zbornik IV*, Zagreb 1951, 141-149.

Ottoman rule, The Institute of History Belegrade, Yunus Emre Enstitüsü Turkish Cultural centre Belegrad (ed. Sr an Rudić, Selim Aslanta), Belgrade 2017, 191-204.

- В , М. 1995, С Д В К В Н В А В Н В Н ,
и: *Зборник за историју Босне и Херцеговине* 1, С ка акад а на ка
Н (. а д к), а д 1995, 33-55.
- В , М. 2002, С Д В К В Н б н, *Старинар* ЛП, К
Н , а д 2002, 93-116.
- В , М. 2003, У В а 3 а в в а , : *Земља Павловића. Средњи
вијек и период турске владавине*, 36 н к а д в а а н а н к а Р а а
27–29. на 2002, ка д а на ка н Р б к С к (.
ан а), а н к в V, д ј а К в н на ка 7, а а ка
- С к Са а в 2003, 91-112.
- В , . 2009, К а д, *Лексикон градова и тргова средњовековних
српских земаља – према писаним изворима* –, Зав Д а б н к (. С н К а
К), а д 2010, 73-74.
- Redžić, H. 2009, *Srednjovjekovni gradovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo Publis-
hing, Sarajevo 2009.
- Р б в - да в , А. 1999, *Град Вишеград и околица*, (к
да), а К а а , а д 1999.
- Р Д , С. “ а ”, : *Лексикон градова и тргова средњовековних српских
земаља – према писаним изворима* –, Зав Д а б н к (. С н К а К),
а д 2010, 314.
- С а в , . К (а к в а к а К а д ,
“С на д ” к Д ба, Р к ка к д , б н),
Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine 3, Sarajevo 1891, 283-293.
- Šabanović, H. 1959, *Bosanski pašaluk, Postanak i upravna podjela*, Svjetlost, Sara-
jevo 1959.
- к ван , . 1974, *Путевима у средњовековној Србији*, в н к - да в к
Д “Т ка а а”, а д 1974.
- Vego, M. 1970, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine* IV, Zemalj-
ski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1970.
- Vego, M. 1981, *Novi i revidirani srednjovjekovni natpisi iz Bosne, Naše starine
XIV-XV, Godišnjak Zavoda za zaštitu spomenika kulture prirodnih znamenitosti
i rijetkosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1981, 39-64.
- н в , А. 1997, *Дубровачко Мало веће о Србији (1415-1460)*,
к н С У, к а в а в , к а в
а ак, а д 1997.

-
- Н В , А. 2006, *Држава српских деспота*, Заб Д а б Н К , АД 2006.
 - Вишеград, у: *Опћа енциклопедија* VIII, Југословенски лексикografsки завод, Загреб 1982, 538.
 - Воје, И. 1976, *Кредитна трговина у средњовјековном Дубровнику*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Дјела XLIX, Одјелjenje друштвених наука 29, Сарајево 1976.
 - Живковић, П. 1986, *Економско-социјалне промјене у босанском друштву у XIV и XV столјећу, Утјецaј приморских градова на економско-социјалне промјене у босанском друштву у 14. и 15. столјећу (Појава грађанске класе и новог племства)*, Универзал, Библиотека Историја и револуција, Тузла 1986.

Elmedina Duranović
From the history of Višegrad in the middle ages

Summary

This paper treats the history of Višegrad, a town in East Bosnia during the Middle ages. The emergence of Višegrad and its suburb can be directly linked to the period of bloom of the most important economic center in Podrinje region, which is certainly Srebrenica. Višegrad mainly developed due to the fact that it was based along main travel routes that led from the coastal city of Ragusa to Srebrenica and elsewhere in the Balkan peninsula. As caravans stopped and transferred merchandise in Višegrad, the local suburb was gradually transformed into an open market. A fortified settlement, Višegrad fortress, located on a cliff above the right bank of the river Drina is certainly older compared to later developed suburb which was called Podvišegrad.

This paper mainly deals with economic development of Višegrad during first half of the 15th century and its main findings are based on archival sources still kept in the Dubrovnik State Archives. As Višegrad developed as a market place the author analysed trade deals and credit operations between local merchants and Ragusan creditors. As a result of such an analysis the author claims that Višegrad can be described as a low-range market town since the numbers of trade and credit contracts in other market towns are much higher compared to those in Višegrad, but Višegrad gained its importance through its strategic position.

Prior to development of the local market in Višegrad, majority of local inhabitants were mainly engaged in farming and livestock farming, but favorable geostrategic position enabled the economic development of the locals and certain social transformation among them took place. The economic rise also affected the demographics of Višegrad which was ascending during the first half of the 15th century as author traces increase in the town population. Still it is very hard to determine the size of the medieval Višegrad. Medieval Bosnian towns which had Ragusan colonies are in a somewhat better position because it is easier to imagine the size of the settlement itself due to the amount of available archival sources. Still it is not the case of Višegrad. Based on early Ottoman sources recorded after the Ottoman conquest of Bosnia it is possible to assume that there were some 800 inhabitants in Višegrad and its suburb which is slightly less than the average number of inhabitants in central Bosnia. To sum up, author claims that political and social crisis created in a decade of Ottoman conquest of Bosnia affected trade movements, but during the seventies of the 15th century trade movements were normalised again.